Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ØSTERBROS BRANDSTATION

100 år på Østbanegade 1901-2001



En del af Københavns Brandvæsens historie

Per Harder

ØSTERBROS BRANDSTATION

100 år på Østbanegade
1901-2001



En del af Københavns Brandvæsens historie

Per Harder

ØSTERBROS BRANDSTATION
100 år på Østbanegade
1901-2001

Udgivet af Københavns Brandvæsen i anledning af
Østerbros Brandstations 100 års jubilæum
Den 15. oktober 2001

Layout er tilrettelagt og udarbejdet af
Kim Overby, Østerbros Brandstation

Bogen er sat med Garamond og trykt hos
Kailow Graphic

Forsideillustration:
"Dampsprøjten forlader stationen under udrykning", 1901
Frans Sedevy (1864-1945)
Det Kongelige Bibliotek, Kort- og Billedafdelingen

Det har ikke været muligt at finde slægtninge til Frans Sedevy, angående copyright.

ISBN 87-986822-1-0

Indholdsfortegnelse

Forfatterens forord 9
Østerbro 11
Tiden før faste brandvagter på Østerbro 13
De første brandvagter 13
Militærets hovedvagt på Kongens Nytorv 14
Brandvæsenets indsats i Classens Have, 1807 14
Nikolaj Kirke 15
Hotel Phonix sprøjtehus, Dronningens Tværgade nr. 1 16
Adelgade nr. 37 og nr. 115 16
Gothersgade nr. 62 17
Lægeforeningens boliger "Brumleby" 18
Østerbrogade nr. 47 19
Den nye brandstation, Østbanegade 89 21
Køretøjerne på Østerbros Brandstation, 1901 27
De første brandudrykninger 28
Brandstationens arkitektur 31
Hvem var arkitekten? 38
Aviserne 41
Berlingske Tidende, Fredag Aften, den 11 Oktober 1901 41
Politiken, den 16. oktober 1901 42
Korpsbefaling Nº 26, den 14. oktober 1901 44
Brandstationen som den ser ud i dag 45
Remisen og stueetagen 45
Sidebygningen, stueetagen 47
Sidebygningen, den indskudt etage 47
Sidebygningen, første sal 47
Hovedbygningen, første sal 48
Hovedbygningen, anden sal 49
Hovedbygningen, tagetagen 50
Østerbros Brandstation under 2. verdenskrig 51
Branden i Dansk Industrisyndikat i Frihavnen, 22. juni 1944 51
Branden i Borgernes Hus, Rosenborggade 1, 24. juni 1944 53
Branden i Tivoli, 25. juni 1944 53

Større brande på Østerbro. 57
Århus Plads nr. 2-6, Århusgade nr. 79-83,
Silkeborggade nr. 37-41, Korsørgade nr. 28-36 og
Løgstørgade nr. 26, den 16. juni 1969 57
Branden i Pia Lys, Viborggade nr. 78, 27. oktober 1982 58
SONY, Pakhus 52, Klubinsvej, Frihavnen, den 8. oktober 1990 62
Dagligdagen på brandstationen 65
Jubilæumsdagen, mandag den 15. oktober 2001 67
Kildemateriale 69
Billedoversigt 71

Forord

ved brandchef Jan Axlev

Som Søren Kirkegård sagde: *"Livet leves fremad, men opleves bagud."*

I forbindelse med et 100-års jubilæum er chancen for at fastholde og beskrive fortiden en oplagt mulighed. Det er mig derfor en stor glæde at jeg som brandchef ved Københavns Brandvæsen har fået muligheden for at skrive forord til jubilæumsskrift for Østerbros Brandstations 100-års jubilæum.

Da jeg i 1996 tiltrådte stillingen som brandchef ved Københavns Brandvæsen, efter en karriere i Hæren, var mit kendskab til Brandvæsenet selvfølgelig begrænset. Jeg har de efterfølgende år fået et stort og indgående kendskab til arbejdsgange og traditioner i Københavns Brandvæsen. Men når jeg taler med folk der har været ansat i Brandvæsenet i mange år, kan jeg godt høre at jeg ikke har samme historiske baggrund som dem. Derfor er det rart for mig at kunne læse dette jubilæumsskrift og her få et indblik i hvad der er sket på Østerbros Brandstation de sidste 100 år.

Jeg håber, at læseren vil finde lige så stor glæde i dette historiske tilbageblik som jeg. Det har ikke mindst glædet mig, at bogens forfatter selv er brandmand, så historien fortælles set med en brandmands øjne.

Der skal hermed tilkendegives en stor tak til brandmand 839 Per Harder for hans store arbejde, og den interesse han har lagt i udarbejdelsen af denne jubilæumsbog.

Hvad der sker de næste 100 år, er selvfølgelig ikke til at vide, men denne jubilæumsbog er vel med til at modbevise ordsproget: "Om 100 år er alting glemt"!

Tak til

Codan Forsikring, for økonomisk bistand til trykning af jubilæumsskriftet
Brandfolkenes Organisation, for økonomisk bistand til kopiering af billederne
Brandvæsenets Museumsforening, for at havde været historisk sparringspartner og behjælpelig med at finde det materiale
Københavns Rådhus Bibliotek og Stadsarkiv, for hjælp med henvisninger og kopiering
Det Kongelige Bibliotek, Kort- og Billedafdelingen, for hjælp til at finde gamle billeder af Østerbros Brandstation
Østerbros Lokalhistoriske Forening, for tilsendt materiale
Det Kongelige Garnisonsbibliotek, for tilsendt materiale vedrørende krigen 1807

Arkitekt Søren Cock-Clausen, for udarbejdelse af afsnittet om stationens arkitektur og tegninger af stationen
Jens Franck, for udarbejdelse og indsamling af materiale omkring køretøjer
Lone Frederiksen, for korrektur
Fuldmægtig Kim Overby, Østerbros Brandstation, for redigering
Stationschef Niels Lauridsen, Østerbros Brandstation, for aktivt at have støttet mig i arbejdet med bogen

Alle de der har vist interesse for jubilæet, og som kontaktede mig med billeder eller historier til brug for bogen

Min familie for at have stået model til den tid jeg har brugt på bogen

Forfatterens forord

Københavns Brandvæsens station på Østerbro kan mandag den 15. oktober 2001 fejre 100-års jubilæum på adressen Østbanegade 89.

Gennem tiderne har der eksisteret et utal af brandvagter, samt et par brandstationer, i det nordøstlige København.

Denne jubilæumsbog beskriver udviklingen, fra den første brandstation ved Østerport på Kongens Nytorv til den nuværende brandstation i Østbanegade, og hvorfor den blev placeret her.

Som udgangspunkt har jeg brugt Arthur G. Hassøs bog "Københavns Brandvæsens Historie", udgivet i 1932 i anledning af Kjøbenhavns Brandforsikrings 200-års jubilæum. Det er en meget interessant bog der giver et godt indblik i Københavns Brandvæsens historie, både hvad angår opbygning af Brandvæsenet samt brandudrykninger frem til år 1932.
I bogens forord henvises til det indsamlede materiale fra den da nyligt afdøde oberstløjtnant F.C. Jensens omfattende materialesamling. Ved henvendelse på Stadsarkivet på Københavns Rådhus kunne man her fremvise to skotøjsæsker indeholdende indekskort, som dog ikke gav anledning til videre studier. I bogens noter, på side 643, note nr. 6, står skrevet: "Om den nye Østerbrostation findes detaillerede oplysninger i F C Jensens samlinger".

Efter forgæves at have søgt i de gængse arkiver lokalt i København og i Det Kongelige Biblioteks arkiv, forsøgte jeg at efterspore materialet i forsikringsbranchen.
I forsikringsselskabet Tryg-Baltica mødte jeg Flemming Jerichow, der mente at have den føromtalte samling liggende. Flemming Jerichow er i gang med at opbygge et museum for Tryg-Baltica og var i den forbindelse stødt på flere kasser mærket "Københavns Brandvæsen".

Det viste sig at materialet til opbygningen af museet består af hundredvis af paller med kasser. Det har ikke været muligt at genfinde de kasser som jeg er interesseret i at kunne gennemse. Jeg håber at de på et tidspunkt bliver fundet og enten bliver overdraget eller udlånt til Københavns Brandvæsens Museumsforening for videre studier.

Under arbejdet med bogen har jeg haft lejlighed til at tale med Søren Cock-Clausen, som ud over selv at være arkitekt, er barnebarn af arkitekt Ludvig Clausen, der stod for opførelsen af brandstationen. Det har været en fantastisk oplevelse at kunne få den professionelle og personlige kommentar med i form af Søren Cock-Clausens afsnit i jubilæumsbogen.

Jeg håber at læseren vil få fornøjelse af jubilæumsbogen. For mig har det været interessant at arbejde med bogen og samtidig at læse om Brandvæsenet i gamle dage.

Per A. Harder

Østerbro

Området der i dag ligger øst for Hotel D'Angleterre, var enten små sivbevoksede holme eller havvand. Hvis man undrer sig over hvordan terrænet kan ændre sig så meget, så ligger svaret tættere på end man tror. Der fandtes ingen renovation. Hvad der i dag kaldes dag- og natrenovation, kastede befolkningen bare ud på gaden. I dette søle gik byens husdyr og snadrede. Sølet var smittekilde for sygdomme, både blandt dyr og mennesker.
På sølet opstod Kongens Nytorv, og ved yderligere opfyldning blev det til sidst til en sammenhængende bydel.
København var frem til 1850'erne en befæstet by med volde og voldgrave. Adgangen til arealerne uden for byen, i østlig retning, gik over broen gennem den daværende byport "Østerport", som lå på Kongens Nytorv. Dette er begrundelsen for at brokvarteret som ligger nord for det gamle København i dag kaldes for Østerbro.
Det daværende kvarter hvor Østerbros Brandstation ligger i dag bestod af parker og haver, f.eks. "Classens Have" og var ejet af det bedre borgerskab. En rest af Classens Have er i dag bevaret som offentlig park, med adgang fra Arendalsgade. I parken står et mindesmærke for livjægernes udfald mod englænderne i 1807.
Før Frihavnen blev opført, og taget i brug i 1894, var den daværende kyststrækning (i dag Strandboulevarden) strand for det bedre borgerskab. Stranden var omkranset af mure, og gitterportene var bevogtet for at holde pøblen ude. Med baggrund i erfaringerne fra den forudgående udbygning af Nørrebro og Vesterbro blev der i planlægningen af Østerbro blandt andet taget højde for kvaliteten af de ny beboelsesejendomme og for udbygningen af vejnettet. Østerbro har gennem tiderne fremstået som det bedre borgerskabs brokvarter.

Tiden før faste brandvagter på Østerbro

Det beskrives i forskellige kilder fra tidernes morgen at der har været "regler" eller forordninger med hensyn til ildsvåde. Det har siden Københavns oprindelse været et slags borgerligt ombud at møde ved ildløs. I 1687 formaliseredes brandværnet og der opstod et egentligt brandvæsen. På dette tidspunkt bestod Østerbro, som vi kender det i dag, blot af nogle gårde langs hovedfærdselsårerne til det nordøstlige Sjælland.

De første brandvagter

"Østerport" flyttes senere nordpå i takt med udbygningen af byen og fæstningsværkerne. Da Ny København, eller "Frederiksstad", som det også hed, blev anlagt, kom porten til at ligge der hvor Østerport togstation nu ligger. Porten blev senere flyttet til bastionen "Vartov", hvis areal i dag dækkes af Trianglen, for endelig helt at blive sløjfet sidst i 1850'erne, da voldene falder. På det tidspunkt var man allerede i gang med at bygge småindustrier og boliger på Østerbro uden for voldene.

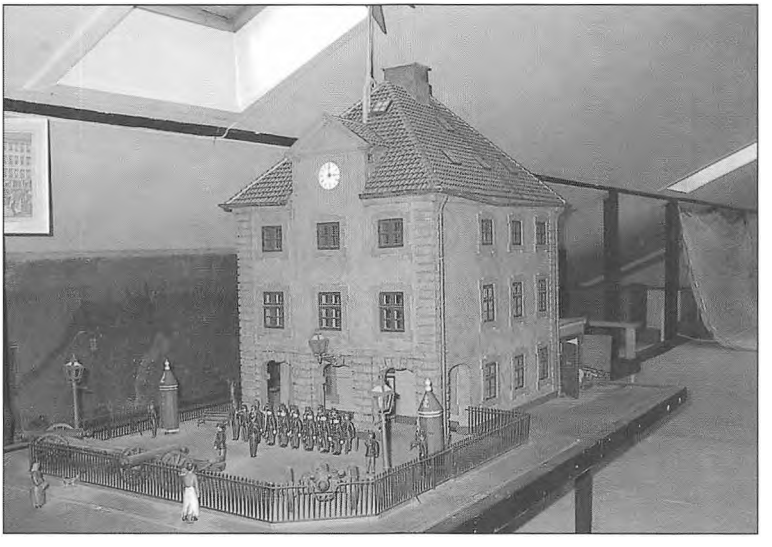

Fig. 1. Model af "Hovedvagten" foran sprøjtehuset

Militærets hovedvagt på Kongens Nytorv
Et sprøjtehus blev placeret bag "Hovedvagt" på Kongens Nytorv. Herfra skulle gå bud ud til de rodemestre eller brandmestre som skulle alarmeres i tilfælde af brand. I 1678 beskrives det at det store "Corps De Garde" (hovedvagten) havde fået nyt materiel, som bestod af tre nybeslåede brandstiger. I 1774 bygges

"et nyt Sprøjtehus af Tømmer; Portene var malet rødbrune og prydet med Billedet af en Sprøjte med Slange og alt Tilbehør" [1]

Der var cirka 40 sådanne sprøjtehuse rundt omkring i byen, placeret ved militære vagter og bygninger såsom Rosenborg, Charlottenborg og Ladegården.

At der ville opstå problemer med militæret, med hensyn til deres dobbeltrolle både som kongens vagt og leverandør af trækdyr til brandsprøjten, var kun et spørgsmål om tid. Det beskrives at der var problemer med hovedvagtens sprøjte. Den kom i flere tilfælde ikke med til ildløs.

Den 1. september 1874 flyttedes militærets hovedvagt til Kastellet. Sprøjtehuset blev solgt til nedrivning.

Brandvæsenets indsats i Classens Have, 1807
Det er ikke enestående at Brandvæsenet og militæret har haft tilknytning til hinanden. Der er utallige tilfælde af samarbejde. Et eksempel er indsatsen i Classens Have:

Forinden de engelske besættelsesstyrkers angreb på København, foretog københavnerne flere udfald mod englænderne, deraf flere på Østerbro.
Den 31. august 1807 gennemførtes det største og sidste udfald. Fra Kastellet rykkede man mod nord, gennem Classens Have, hvor man drev fjenden tilbage. I udfaldet deltog ca. 2.200 mand:

1) Arthur G. Hasso, Kobenhavns Brandvæsens Historie

livjægere og herregårdsskytter med 8 kanoner, samt 50 brandfolk og 50 tømrere fra Holmen. Brandfolkenes og tømrernes opgave var at fælde og afbrænde træer og bygninger som kunne give englænderne læ ved fremrykning hvilket samtidig ville give Kastellets kanoner frit sigte mod fjenden. Optegnelserne melder om 20 dræbte og 82 sårede. Det fremgår ikke om der har været brandfolk på tabs- eller skadeslisten.

Sidst i 1800-tallet blev det indskrevet i alarmeringsrullen at borgervæbningen og Søetatens mandskab skulle møde op ved større ildløs for at holde ro og orden.

Nikolaj Kirke

Efter englændernes bombardement i 1807 blev tårnet på Nikolaj Kirke taget i brug som brandvagt. I 1820 istandsattes tårnet og fungerede herefter som hovedbrandstation. Overbrandmester H.C. Schmidt (1765-1826), der forsøgte at forsvare Nikolaj Kirkes spir under Københavns anden store brand i 1795, blev senere brandchef (1810-1826). Det beskrives at man i forbindelse med slukningen ikke kunne komme op i tårnet da en dør var aflåst, og det ikke gik at bryde døren op.

I 1817 indsendte Schmidt forslag, med tegninger, til indretning af tårnet som brandvagt. Det varede dog tre år inden arbejdet påbegyndtes. Byggeriet finansieredes ved en ekstra afgift på brandforsikringer, og arbejdet blev overdraget til overbygningsdirektør C.F. Hansen.

På tårnet blev der opsat en "Tidskugle". Fra og med den 6. juli 1868, kl. 1[m], kunne københavnerne herefter stille deres lommeure efter denne tidskugle. Dette var tidligere foregået ved flagning fra Rundetårn. Tidskuglen blev i 1909 opsat på "Silopakhuset" i Frihavnen.

Den 1. maj 1882 flyttede Brandvæsenet ud af Nikolaj Kirke.

Vagtinstruks ved ildløs uden for Østerport

At det har været et problem hvis der opstod ildløs uden for byens porte - fordi disse var aflåste om natten, fremgår af følgende vagtinstruks fra den 19. februar 1831:

"Naar der om Natten opkommer Ildløs udenfor Østerport, afsendes der straks Mandskab fra Østerportvagten til Hs. Maj. Kongens Palæ, for med Hs. Maj. allerhøjeste Tilladelse at erholde Nøglerne til Østerport udleveret, som derpaa aabnes."[2]

Hotel Phonix sprøjtehus, Dronningens Tværgade nr. 1

Oprettet ved Kongelig Resolution, den 20. december 1859.
Det beskrives at mandskabet har klaget over forholdene. De var placeret i et kælderlokale mod gården, hvor der var et pissoir lige udenfor. Dette medførte gener for brandfolkene som på den tid delvis ernærede sig som skomagere og derfor opholdt sig meget i vagtlokalerne.
Stationen blev i 1885 flyttet over gaden til Bredgade nr. 28 (Odd Fellow Palæet). Den fik benævnelsen "Station 6" og var bemandet med 1 sprøjteførere og 6 menige. Af materiel var der en stationssprøjte. I oktober 1890 flyttedes stationen til Adelgade nr. 115, hvor mandskabet fungerede som stigehold.

Adelgade nr. 37 og nr. 115

Adelgade 37 blev oprettet ved Kongelig Resolution, den 20. december 1859. Om denne station/vagt er der ikke fundet noget materiale. Det har været en overraskelse at der har været en station/vagt som ikke beskrives nogen steder.
Adelgade nr. 115 blev bygget i 1867-69 af bygherre, tømrermester Dolbel i to tempi. Baghusets nordlige del blev bygget i 1867, den sydlige del i 1880.
Den 28. oktober 1880 flyttede brandstationen fra Adelgade nr. 37 til Adelgade nr. 115. Samtidig flyttede "Nybodervagten" også til Adelgade nr. 115. Brandstationen benævnes "Station 5" og bemandes med 1 sprøjteførere og 6 menige brandfolk til betjening af stationssprøjten.
1. oktober 1890 købte Københavns Kommune bygningen af tømrermester Dolbel for 100.000 kr. og ombyggede den for 23.311 kr. I 1930 opførtes en gangbro mellem forhus og baghus. Brandstationen blev nedlagt den 7. januar 1991. Bygningerne anvendes i dag bl.a. som børnehave.

---

2) Victor Krohn, Fra Østerport til Vibenshus

Gothersgade nr. 62

Oprettet ved Kongelig Resolution, den 20. december 1859.
Der lå dengang bygninger ved Kongens Haves afgrænsning mod Gothersgade. Det kan i dag være svært at forestille sig at der her har ligget en brandstation og et depothus på denne adresse. Brandstationens bygning lå til venstre for "Kongeporten", som ligger på hjørnet af Gothersgade og Kronprinsessegade.
Stationen blev benævnt "Station 4" og var bemandet med 1 sprøjtefører og 6 menige brandfolk, der betjente 1 dampsprøjte.
I depothuset var der yderligere 1 dampsprøjte med tender, 2 sugeværker, 1 øvelsessprøjte, 6 vandvogne og 1 kulvogn. Depothuset var arbejdsplads for 2 sprøjtemestre, 2 depotarbejdere og 6-8 mænd der til dagligt var beskæftiget på depotet.
Til fremføring af dampsprøjte og kulvogn, samt betjening af dampsprøjten, var der 2 kuske, 3 heste og 1 maskinist.
Den først dampsprøjte, der ankom til Københavns Brandvæsen fra England, blev benævnt "Dampsprøjte Nr. 1" og placeret på Gothersgade-stationen.

Den 30. april 1892 blev brandstationen nedlagt. Bygningen anvendtes som depothus for brandvæsenet frem til 1909. Hvis man lægger mærke til datoen for lukning af stationen, vil man opdage at det er samme dato som den nye Hovedbrandstation åbnede, så man kan konkludere at Gothersgade-stationen var hovedbrandstation før den nuværende blev bygget bag Rådhuset.

I 1909 blev depothuset rømmet og materialet flyttes til brandstationen i Langebrogade. Huset blev nedrevet i 1909-10. Efter nedrivningen var det tanken at udvide gadebredden, men først i 1927-30 lykkedes dette ved at nedtage porten ind til Kongens Have og opføre den igen et par meter inde i haven. Det var også planlagt at nedrive Kronprinsessegade nr. 4 og sætte hjørnehuset på ruller og flytte det tilsvarende. Disse planer blev droppet.

Lægeforeningens boliger "Brumleby"

Den første egentlige brandstation på Østerbro må siges at have ligget i Brumleby. I juni 1870 blev det besluttet at søge efter egnede mænd blandt Brumlebys beboere. Beboerne skulle som bierhverv ansættes ved Brandvæsenet. Københavns Brandvæsen på Østerbro startede faktisk som et tilkaldebrandvæsen. Der skulle bruges 2 sprøjteførere og 9 brandfolk. Stationen åbnede den 1. december 1870. Telegrafstationen på Trianglen blev samtidig flyttet hen på brandstationen. Det har ikke været muligt at finde den eksakte adresse på stationen, der blot er anført som "Bygning G".

Uden for "Bygning F" er der i dag et vaskehus. Portene i dette vaskehus er større end i de øvrige vaskehuse i Brumleby, så det kan passe at hér kan have stået en stationssprøjte. Det er dog et gæt. Det har ikke været muligt at finde nogen beskrivelse af denne brandstation hos Den Historiske Forening i Brumleby.

Forfatteren Martin Andersen Nexø har som barn boet i Brumleby. I sin barndomserindring "Et lille kræ" beskriver han en brandudrykning, og hvorledes det var en stor begivenhed *"at springe efter sprøjten"*.

Stationens mandskab blev opsagt da den i 1881 flyttede hen om hjørnet til Østerbrogade nr. 47.

Flyulykke i Brumleby, 1928

En begivenhed der knytter sig til Brumlebys historie, er en flyulykke der skete den 13. juni 1928, altså efter at brandvagten var blevet nedlagt. Dette var ikke den første ulykke med fly tæt på hovedstaden, men den første hvor et fly forulykkede i bebygget område. Det var et af Marinens hydroplaner, et vandfly, der styrtede ned midt i Brumleby. Forud for styrtet var gået en foruroligende flyvetur, hvor flyet pludselig var vendt rundt og havde kastet de tre besætningsmedlemmer ud. De faldt fra cirka 500 meters højde. Et besætningsmedlem endte i et tagkammer på Strandboulevarden nr. 90 efter at være gået igennem taget, en anden faldt ned på vejbanen i Hjørringgade, og den tredje i en

fabriksgård. Kun et par drenge der løb og legede, blev lettere såret da maskinen styrtede ned mellem Brumlebys boligkarréer og splintredes mod et træ.
Det har ikke været muligt at finde optegnelser i Københavns Brandvæsens arkiver der omtaler hændelsen. Det kan skyldes at mandskab fra den nærliggende garderhusarkasserne hurtigt afspærrede området. De tre forulykkede var jo døde, så det har dengang sikkert ikke været en opgave for brandvæsenets ambulancer. En tilsvarende situation ville i dag give anledning til en meget stor udrykning.

Østerbrogade nr. 47
Stationen benævnes ofte "Olufsvejstationen". Det skyldes at vognene var placeret i baggården til Østerbrogade med udkørsel fra Olufsvej. Stationen blev taget i brug den 30. april 1881 og fik betegnelsen "Station 12". Ved oprettelsen bestod mandskabet af 3 sprøjteførere og 9 menige.

Samtidig opstillede man i 1881 de tre første offentlige brandalarmer i København - på Østerbro.

I en opgørelse fra 1887 [3] oplyses det at vagtmandskabet udgjorde 1 sprøjtefører, 6 menige og 1 menig til ordonnanstjeneste. Materiellet bestod af 1 stationssprøjte, 1 vandvogn og et par heste med tilhørende kusk. Den årlige leje på 1.200 kr. svarede dengang til en brandmands årsløn.

Stationsbogstaver bliver først indført den 30. april 1892, ved åbningen af den nuværende Hovedbrandstation. Derefter benævnes brandstationerne på Østerbro: "**Station Ø**".

Bygningen, Østerbrogade nr. 47, er opført i 1871 af vognmand R. Andersen. Han ansøgte i december 1901 om at måtte lave et "Kagebageri" i ejendommen. Dette passer med at stationen flyt-

3) Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol, 21. marts 1887

tede ud af bygningen i oktober 1901. Facaden er ændret flere gange. På de oprindelige tegninger og billeder[4] kan man se at der var fire halvhøje vinduer med en indgangsdør i midten.
I dag er der liberalt erhverv i bygningen. Det er bag de to store vinduer til højre for indgangen der i fordums dage var brandstation.

Det var på Østerbrogade nr. 47 at brandmand nr. 68 Søren Juel-Nielsen i 1896, for første gang får fast plads - efter et halvt år som erstatningsmand. Han blev senere aktiv i Brandfolkenes Organisation. Hans erindringer er absolut værd at læse, men er for omfattende at tage med her i fuldt omfang. Dog vil der her og der blive citeret fra erindringerne, for eksempel:

"Når det kneb måtte jeg også være kusk. Jeg erindrer den nat, da Motthaus tømmerplads brændte. Den lå, hvor Fynsgade ligger. Vi var på Østerbro den nat. Da vi spændte for sprøjten, kunne vi se flammerne slå højt op i luften. Vognmand Andersen leverede heste og kusk til sprøjten, kusken Hans kom ikke, han var ikke i værelset; jeg måtte være kusk. Det var et par svære, sorte heste, som ellers gik for begravelsesvogn." [5]

Sidste udrykning fra Østerbrogade nr. 47, den 10. oktober 1901, kl. 13^{25}, gik til "Gadealarm Nr. 40" på Blegdamsvej. Det viste sig at være en falsk alarm. Så mandskabet har haft god tid til at pakke og gøre klar til at flytte til deres nye station på Østbanegade.

4) Torben Theisen, Billeder fra det nu forsvundne Østerbro

5) Søren Juel-Nielsen, Vendsysselske årbøger 1969

Den nye brandstation, Østbanegade 89

Planerne om en ny brandstation på Østerbro havde været undervejs i nogle år. Op igennem 1880'erne blev en ny struktur for Københavns Brandvæsen debatteret. I 1858 var voldene omkring København blevet åbnet, og brokvarterene voksede op. Også i det nordlige København skete der ting og sager: der blev bygget boliger, og Frihavnen var på tegnebrættet. Siden december 1870 havde der været brandfolk på Østerbro, dels som tilkaldebrandfolk og dels i lejede lokaler. Nu mente brandvæsenets ledelse at det var på tide at de kom under eget tag.

I 1885 drog brandinspektør, oberst Meyer ud på flere studierejser til byer som København dengang var sammenlignelig med. Rejserne gik bl.a. til Berlin, Breslau, Hamborg, London, Bristol, Bruxelles og Amsterdam. På baggrund heraf skrev han flere betænkninger og forslag til Borgerrepræsentationen om omordning af Københavns Brandvæsen.

I et af forslagene til omordning blev brandstationen på Østerbrogade nr. 47 foreslået nedlagt og en ny station placeret i området mellem Østerport Station og Kastelsvej. Den endelige placering kunne fastlægges senere.
I 1889 kom yderligere et forslag hvor man foreslår brandstationen placeret på Østerbrogade nær ved Nøjsomhedsvej.

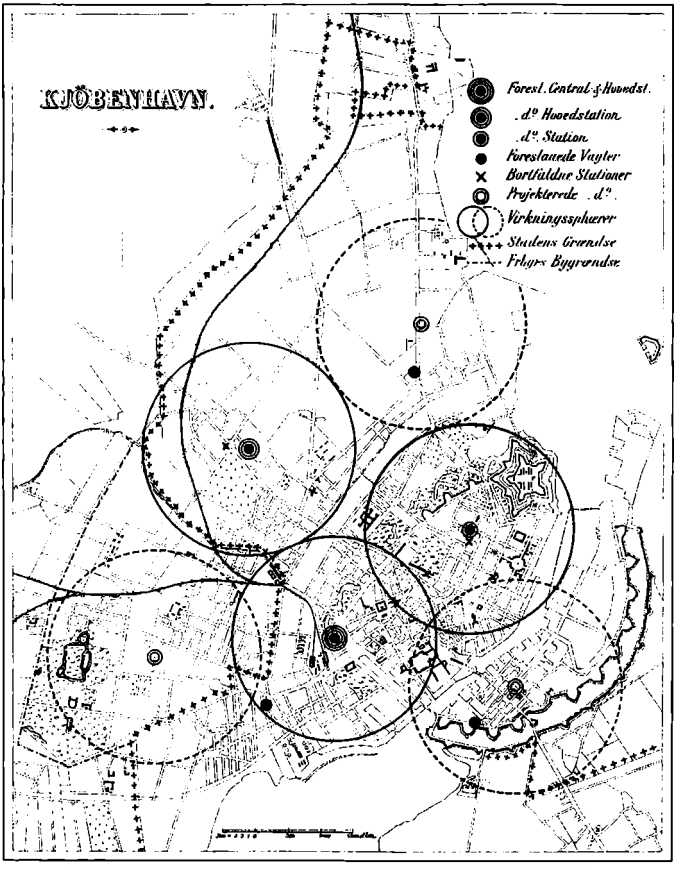

Fig. 2. Forslag til placering af nye brandstationer, 1886-1887

Ved forhandlingerne i Borgerrepræsentationen satte man spørgsmålstegn ved placeringen i Østbanegade:[6]

"Med Hensyn til Beliggenheden af Brandstationen paa Østerbro fremkom allerede tidlig Ønske fra Frihavnens Bestyrelse om, at den maatte blive valgt i saa stor Nærhed af Frihavnen som i øvrigt muligt."

og senere

6) Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol, 11. september 1899

"Forhandlingerne optoges paa det Grundlag, at Frihavnen skulde yde et passende Bidrag til Oprettelsen af Brandstationen, hvis dennes Beliggenhed blev valgt med særligt Hensyn til Frihavnen og i saa stor Nærhed af denne saa muligt, f. Ex. ved Østbanegade i Nærheden af Indkørslen til Frihavnen. Vilde man nemlig vælge Brandstationens Beliggenhed uden noget saadant Hensyn til Frihavnen, maatte man foretrække en Beliggenhed nærmere Strandvejen og Jagtvejen. Paa den anden Side har man ment, at Forskellen mellem de to Beliggenheder ikke var saa stor, at man med de udmærkede Vejforbindelser, der findes her, kunde tillægge Afstanden saa stor Betydning, at man af den Grund absolut burde modsætte sig en Forhandling om at lægge Brandstationen nærmere Frihavnen end principielt ønskeligt."

Frihavnen ydede det passende bidrag til oprettelsen af brandstationen. Bidraget bestod i at kloakpumpestationen, som var ejet og drevet af Frihavnen, afstod et areal på 2.500 kvadratalen.
Det er således baggrunden for at Borgerrepræsentationen ender med at vælge at bygge brandstationen i Østbanegade nord for kloakpumpestationen, frem for andetsteds på Østerbro.

I byggetilladelsen for *Kloakpumpestationen*, af 26. april 1893, underskrevet af stadsarkitekt Ludvig Fenger, benævnes grunden: *"Matrikel nr. 2186 Udenbys Klædebo Kvarter, ved Forlængelsen af Livjæger Allé og Nordhavnsvej."*[7] På matrikelkortet i byggetilladelsen er området fra Strandboulevarden og østpå skraveret, hvilket angav at området bestod af opfyld.
Da brandstationen anlægges gik Livjæger Allé, nu Næstvedgade, helt ud til Østbanegade, som tidligere hed Nordhavnsvej.

I Ludvig Fengers endelige planer til stationen på Østbanegade, skriver han i indledningen, den 6. juni 1900:

7) Stadsarkivet samt Bygge- og Teknikforvaltningen, Byggedirektoratet

"I hoslagte Andragende med Tegninger søger Stadsarkitekt, Professor L Fenger Tilladelse til paa Grunden Matr. Nº 2186 i udb. Klædebo Kvarter, Hjørnet af Østbanegade og Livjæger Allé at maatte opføre en Brandstation."[8]

Opførelsen af brandstationen og udgiften til ingeniørarbejdet var budgetteret til 185.700 kr. I alt var budgettet til stationens opførelse på 253.716 kr. I dette beløb var også afsat penge til flytning af Brandtelegrafen fra Østerbrogade nr. 47 samt til indkøb af en dampsprøjte med tender.

Til 8 heste og seletøj var budgetteret 6.816 kr.[9]

"Hestehold:	***Kr.***
Anskaffelse af 8 Heste á 762 Kr.	*6.096*
4 Sæt Seletøj á 150 Kr.	*600*
8 Dækkener á 15 Kr.	*120*
	6.816"

Inventaret var budgetteret til 4.800 kr.

"Inventar:	***Kr.***
16 Senge med Madrasser m.m.	*1.600*
32 Uldtæpper á 8 Kr.	*256*
11 Mad-, Rekvisit- og Klædeskabe	*470*
9 Borde	*485*
61 Stole á 9 Kr.	*549*
3 Servanter med Tilbehør	*100*
3 Uhre	*150*
8 Spejle	*40*
21 Fag Rullegardiner	*84*
13 Fag Kappegardiner	*156*
35 Uniformsknager	*70*
Desimetervægt, Hakkemaskine og Tilbehør	*300*
1 Høvlbænk	*100*
Køkken- og Rengøringsartikler	*150*
7 Voksduge	*70*
Forskellige mindre Genstande og uforudset	*220*
	4.800"

8) Byggedirektoratet, Matrikelarkivet

9) Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol, 11. september 1889

Det er tydeligt at se hvor spartansk brandstationer var indrettet ved århundredskiftet. Dertil skal lægges at brandmændene var på vagt to døgn ad gangen, med en enkelt fridag imellem vagtdøgnene. På den baggrund kan man godt forstå at brandfolk havde arbejde med på vagt, som de udførte i værkstederne og på deres værelser

At der også var tid til moralsk og fysisk forfald beskrives i Borgerrepræsentationens forhandlinger af 21. marts 1887:

"Et vanskeligt Punkt ved Omordningen af Brandvæsenet er Spørgsmålet om Mandskabets Beskæftigelse paa Vagterne, At uafbrudt Vagt i 48 Timer ad Gangen virker i høiste Grad sløvende og nedbrydende, naar Mandskabet ikke beskæftiges tilstrækkelig, er en Selvfølge; der fordres derfor en stor moralsk Styrke til ikke at skeie ud, særlig at forfalde til Drik af Baiersk Øl. Der haves adskellige Exempler paa, at Folk, der for faa Aar siden ere indtraadte i Brandvæsenets Tjeneste som i alle Henseender flinke Folk, ved den sløvende Vagttjeneste ere forfaldne saaledes, at de maatte afskediges." [10]

Om samme emne skriver Søren Juel-Nielsen om sin første vagt, den 1. juli 1895, hvor brandvæsenet havde 25 års jubilæum som kommunal institution:

"Stemningen på stationen var høj. Jeg kom ind på dampsprøjtevagten for at spise frokost; her sad 10 gamle svingere med hver sin skibsøl og ½ flaske brændevin. Jeg havde kun en hvidtøl; man spurgte, om jeg ikke drak brændevin. "Nej". Ja, så kunne jeg lige så godt tage min afsked med det samme." [11]

10) Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol. 21. marts 1887

11) Søren Juel-Nielsens. Vendsysselske årbøger 1969

At han ikke var totalt afholdende beskriver han senere hvor en vagtmester tilbyder ham *"en lille ubetydelighed"* som han modtager i starten. Senere afholder han sig fra alkohol på arbejdet.

Stationen var planlagt opvarmet med damp fra pumpestationen. Badevandet blev også opvarmet på denne måde. Dette var på den tid en sjælden luksus. Man enedes om at afregne ydelsen ved måling af returvandet. Derudover leverede pumpestationen også elektricitet til brandstationen.

Grunden tilhørte havnevæsenet, og havnekaptajnen, som forhandlede for Frihavnen, havde stillet som betingelse, at grunden skulle være bebygget senest den 1. januar 1901. Omkostningerne der var forbundet med overdragelsen, skulle betales af Københavns Kommune. Ved forhandlingerne var det blevet krævet, at brandstationen skulle stå færdig den 1. januar 1901. Borgerrepræsentationen mente dog at Frihavnen ville acceptere at byggeriet bare skulle være sat i gang på dette tidspunkt. Man besluttede sig for at kontakte Frihavnens bestyrelse angående garantier for at byggeriet ikke ville få problemer med hensyn til datoen for ibrugtagelsen, hvilket jo viste sig at være fornuftigt.

Østerbros Brandstation blev bygget og blev taget i brug tirsdag den 15. oktober 1901, kl. 10^{00}.

I Borgerrepræsentations forhandlingsprotokol fra 8. januar 1900, side 1922-1923, er der en lille pudsighed. Borgerrepræsentant Olsen spørger ordføreren om:

> *"En Dampsprøjte med "Tænder" som det hedder i den Forsamlingen forelagte Betænkning, havde Taleren aldrig truffet paa. Allerrede en almindelig Sprøjte gør Folk bange, naar den farer gennem Gaderne, men et Apparat, der viser Tænder, maatte være endnu mere skrækindjagende. Han antog imidlertid, at "Tænder" er en forkert Stavemåde for "Tender"."* [12]

12) Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol, 8. januar 1900

Køretøjerne på Østerbros Brandstation, 1901

Stationen blev i 1901 udstyret med 1 stationssprøjte, 1 mekanisk stige, 1 dampsprøjte, 1 tender, 1 færdselsvogn, 1 vandvogn, 1 skolevogn og 1 ambulancevogn.

Ambulancevognen ankom først til brandstationen cirka 6 uger efter at den åbnede fordi stationen endnu ikke var helt færdigbygget. I den mellemliggende periode blev ambulancen stationeret på "Politivagt nr. 7", Nordre Frihavnsvej nr. 15 (i dag Nordre Frihavnsgade).

Stationssprøjten var et pumpeværk monteret på en vogn. Mandskabet pumpede vandet ud i slangerne ved at betjene det mekaniske pumpeværk.

Den **Mekaniske stige** rejstes manuelt.

Dampsprøjten virkede ved at vandet blev presset ud i slangerne med damptryk.

Tenderen fremførte ekstramateriel.

Færdselsvognen var en slags materialevogn som hentede og bragt materiale til og fra brandstationen. Der eksistere den dag i dag færdselsvogne i Københavns Brandvæsen, der betjenes af Serviceafdelingen.

Vandvognen transporterede vand til brug for stations- og dampsprøjterne.

Skolevognen var et køretøj som kuskene kunne øve med. Både kommende og erfarne kuske kunne indøve at spænde hestene for vognen samt øve kørsel.



Fig. 3. Køretøjer med mandskab og heste

De første brandudrykninger

Den første ildløsudrykning fra Østerbros Brandstation køres den 17. oktober 1901, kl. 13[00], til adressen Ryesgade 115. Det viste sig at være en falsk alarm.

Første udrykning til en større ildløs sker den 25. november 1901 til

"Østre Gasværk ved Strandvejen. To store kulskure brændte. Branden blev slukket med 9 rør, hvoraf 8 fra dampsprøjte, 1 fra stationssprøjte, 6 timer. Ilden udbrød kl. 3[15] om formiddagen ved selvantændelse i kullene." [13]

Østerbros Brandstations første chef

I Københavns Brandvæsens Korpsbefaling kan følgende læses

"Korpsbefaling Nº 34, den 29. november 1901. Brandfuldmægtig Tersling flytter til St. Ø. Træder til som Kassernekommandant."

13) Københavns Brandvæsens Årsberetning, 1901

Brandfuldmægtig Tersling havde tidligere i sin tjeneste bl.a. konstrueret en brandalarm. En type der var konstrueret i det øjemed at forhindre falske alarmeringer. Denne konstruktion gik ud på at forlænge tiden fra selve alarmeringen således at publikum kunne få tid til at lægge mærke til den person der foretog alarmeringen.

Den 11. juli 1903 døde brandfuldmægtig H. Tersling efter få dages sygdom og blev bisat den 17. juli, kl. 13[00], med "*den sædvanlige honør*" fra brandvæsenets side.
Tersling beskrives efterfølgende som

> *"en sjælden nobel og elskværdig Personlighed, afholdt af Kolleger og Undergivne; han var i Besiddelse af mekanisk Snilde og Opfindertalent, som han ret uegennyttigt stillede i Brandvæsenets Tjeneste under sin 11 Aars Virksomhed ved Korpset."* [14]

Den sidste chef som bebor tjenesteboligen på Østerbros Brandstation er overbrandinspektør Arne Hans Frederik Stangerup, som fraflyttede boligen i forbindelse med sin pensionering fra Brandvæsenet den 1. marts 1973.

Tilsynet med brandstationen forestås herefter, i lighed med de øvrige brandstationer, af skiftende brandinspektører, som blandt andet er placeret i administrationen på Hovedbrandstationen.

I forbindelse med decentraliseringen af den administrative struktur blev der den 1. august 1996 oprettet en stationschef- og en stationssekretærstilling på samtlige brandstationer.

På jubilæumsdagen virker Niels Lauridsen som Østerbros Brandstations stationschef og fuldmægtig Kim Overby som stationssekretær.

---

14) Arthur G. Hasso, Københavns Brandvæsens Historie

Brandstationens arkitektur

af arkitekt Søren Cock-Clausen. August 2001

Da brandstationen skulle projekteres, var kommunen temmelig karrig med størrelsen på grunden den stillede til rådighed. Det blev derfor lidt af et kunststykke for arkitekten at tilgodese Brandvæsenets mange ønsker, samtidig med at byggelovens nyindførte paragraffer skulle overholdes. For alt nyt byggeri på arealer der lå uden for de gamle volde, var indført en bestemmelse om at tredjedelen af grunden skulle være ubebygget. Var dette i flere dele, skulle hver af disse være på mindst femten kvadratmeter og samtidig med at der skulle være en to og en halv meter passage mellem dem. Var der hestehold på ejendommen, måtte der til hver hest desuden reserveres gårdareal på tre en halv kvadratmeter, og det vil sige at der til brandstationens ti heste skulle afsættes 35 kvadratmeter. Endelig skulle alle beboelser have adgang til to trapper, hvor man tidligere havde kunnet nøjes med én.

Disse og andre nye bestemmelser gjorde projekteringen af netop brandstationen vanskelig fordi der her, i modsætning til andre byggerier, skulle tages hensyn til en række særlige ønsker fra Brandvæsenets side.

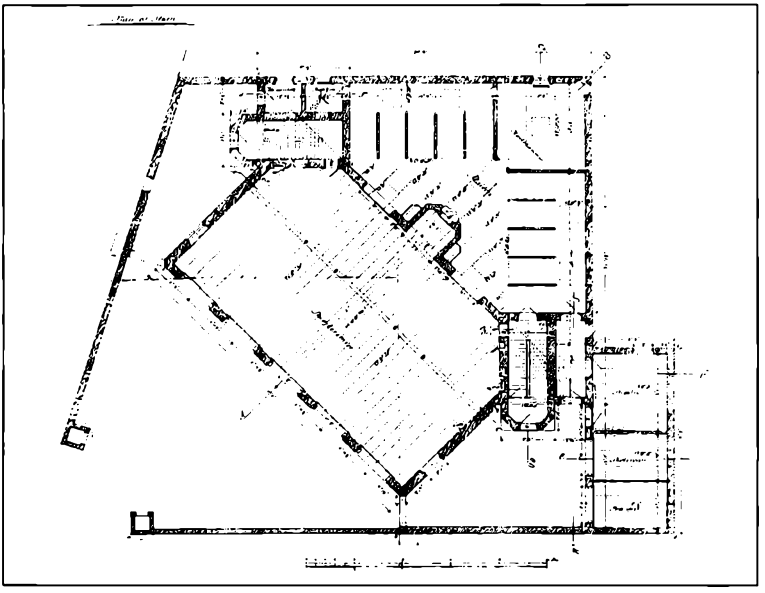

Fig. 4. Stueplan

Det siger sig selv at for at kunne fungere måtte såvel hestestald som vognremise være i stueetagen, og sammen med trappebygningerne og den lille sidebygning udgjorde disse lige ved to tredjedele af grunden. Efter reservering af de 35 kvadratmeter til hestene blev der tilbage kun den tredjedel som i henhold til byggeloven ikke måtte bebygges. Dette ubebyggede areal skulle disponeres så vognene med forspændte heste let kunne komme ud af bygningen og ud på gaden. Desuden skulle der være plads til hestenes strøelse samt en skolevogn, som kuskene kunne øve sig med i byens gader. Herudover ønskede Brandvæsnet et opholdsareal for mandskabet til træning og gymnastik.

Samtidig med at der skulle skaffes plads til disse funktioner, skulle bestemmelserne om minimumsmålene for det ubebyggede og adgangen til disse respekteres. Det lykkes at få indpasset det meste, undtagen mandskabets opholdsareal. Ved at overdække stueetagens bagerste del med et fladt tag skaffede arkitekten alligevel plads til det. Et fladt tag krævede en særlig kon-

struktion. Først blev der lagt jernbjælker, og mellem dem muredes kappehvælvinger, hvorover støbtes et lag beton. Som tætning blev øverst lagt et lag "Naturlig Asfalt", som den gang var et nyt materiale. Brandvæsenet har sikkert fundet løsningen ideel fordi opholdsarealet lå skærmet mod Øresunds blæst af den to etager højere hovedbygning, samtidig med at det fra sydvest kunne få sol.
Stationens udendørs funktioner var dermed løst, nu gjaldt det fordelingen af lokalerne indendørs. Både stalden med hestenes spiltove og karlekammeret blev placeret bagerst, og deres indbyrdes placering var i og for sig ganske funktionel. Karlene kunne nemlig let holde øje med hestene, ligesom de hurtigt kunne spænde dem for vognene når de skulle ud på en opgave. Men i et par andre henseender var placeringen mindre heldig fordi der hverken i stalden eller i karlekammeret kunne sættes vinduer, og rummene savnede derfor dagslys og kunne altså heller ikke udluftes. Vinduer havde de ikke fordi rummenes ydermure dannede den lovbefalede brandmur. For at hindre at en brand skulle forplante sig til nabogrunden, måtte der ikke være vinduer i en brandmur, men kun små glughuller med fastmurede ruder. Bortset fra at hullerne kun gav ganske lidt lys, kunne de heller ikke med deres fastmurede ruder åbnes for ventilation.
Heldigt var det imidlertid at både pumpestationen og brandstationen lå på samme grund, ejet af kommunen. Derfor kunne stadsbygmesteren give tilladelse til at karlekammeret og dettes lille køkken fik et enkelt vindue ud til en smal gård imellem bygningerne. På den måde fik rummene, om ikke meget, så dog noget lys og luft.
Dermed var problemet ikke løst for hestenes vedkommende idet stalden fortsat hverken havde lys eller luft. Luft skaffedes ved på hovedbygningens bagside at lave en stor skakt ført op til loftsetagen og afsluttet med en udluftningshætte. Lys til hestene skaffede Clausen med ovenlys i det flade tag. De almindeligt brugte ovenlys som rager op over taget, ville brandfolkene uvægerligt snuble over når de gjorde gymnastik.

I stedet indstøbte arkitekten glasprismer i betonlaget så de kom til at ligge i plan med asfaltlaget. Glasprismer var den gang et helt nyt byggemateriale, som arkitekten formodentlig havde set på sin studierejse til Tjekkiet, hvor de fremstilledes.
I vognremisen, der lå foran stalden, var fem porte så hver af stationens fem vogne uafhængig af hinanden hurtigt kunne komme ud i gården og videre ud på gaden. Den indbyrdes placering af stald og remise var dog funktionsmæssigt mindre hensigtsmæssig fordi hestene, efter at de fra stalden var ført ind i remisen, først skulle føres hen langs med en vogn og derefter ind foran den for at blive spændt for.
Byggegrunden var en del af et større opfyldt strandareal, og fundamenterne måtte derfor, af hensyn til bygningens stabilitet, føres næsten fem meter ned under terrænet. Den dybe fundering udnyttedes til indretning af kælder under en del af bygningen.
Da der ikke på tegningerne er angivet nogen gødningsgrube, som det var krævet ved hestehold, er det muligt at brandstationen havde aftale om daglig afhentning af gødning med et af Østerbros mange gartnerier.

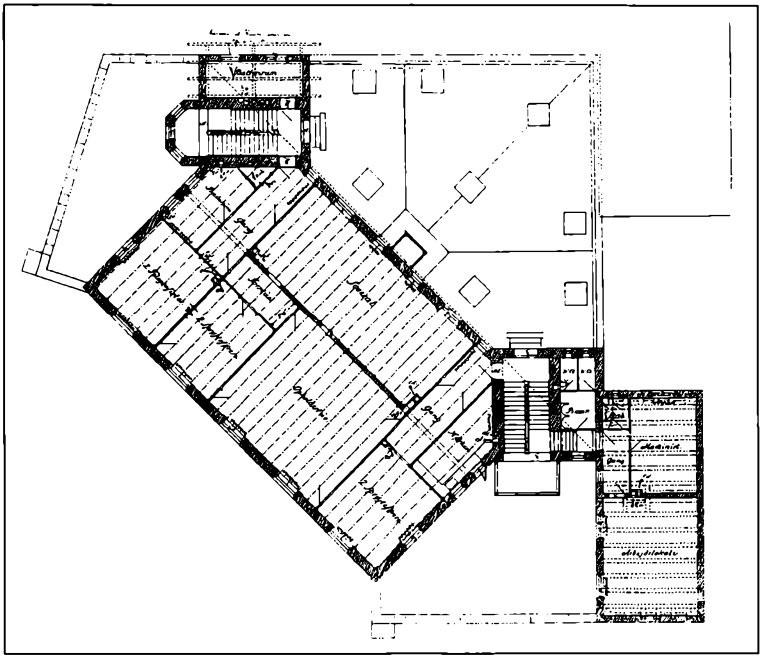

Fig. 5. Første sal

På første sal lå brandfolkenes opholdsrum med tilhørende sovesal, køkken og toilet. Desuden telegrafens batterirum samt et par soverum, et for telegrafister og et for sprøjteførerne.

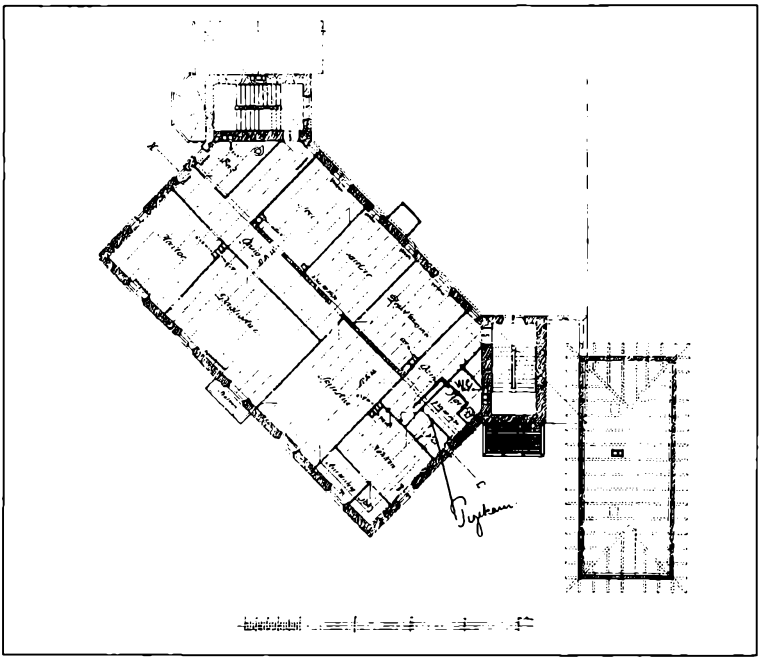

Fig. 6. Anden sal

På anden sal lå brandinspektørens store seksværelses lejlighed med bad, køkken og pigeværelse. Størstedelen af loftetagen brugtes til oplagring af hestenes foder, mens resten var til tørre- og strygerum. Desuden var i et rum en stor beholder til mandskabets badevand.

Brandstationens placering ved siden af kloakpumpestationen var som tidligere nævnt en bygningsmæssig gevinst, men var det også i økonomisk henseende idet badevandet blev opvarmet af pumpeværkets højtrykskedel, og fordi elforsyningen leveredes fra pumpestationen.

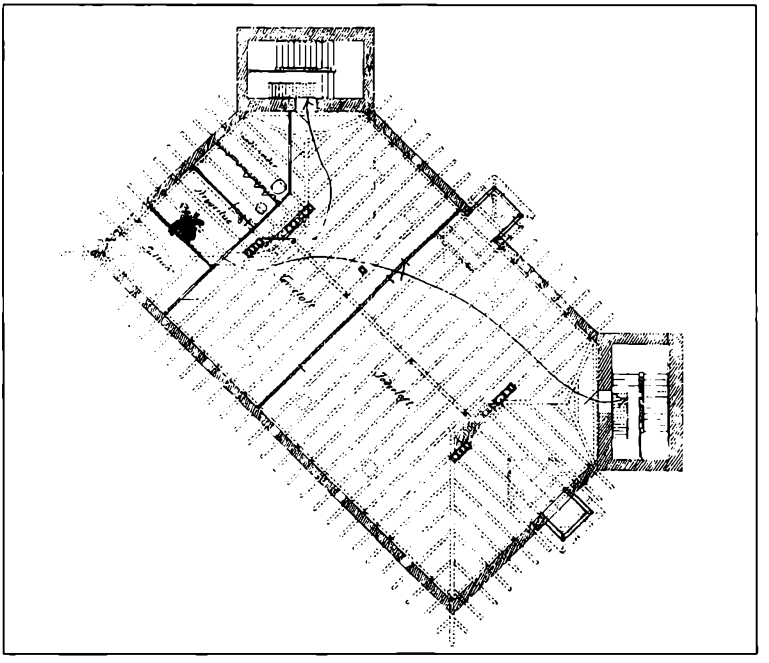

Fig. 7. Loftetagen

Placeringen af hestenes foder i loftetagen var uhyre praktisk. I en kvist var monteret et håndrevet spil, som foderet blev hejst op med, og derefter kunne halm og havre i portioner lempes fra loftet direkte ned i stalden gennem den omtalte ventilationsskakt.
Bygningens trapper gik op gennem to tyve meter høje tårne, og på ydersiden af det ene var brandfolkenes øvelsestårn anbragt.

Den arkitektoniske løsning af de til brandstationen hørende forskellige krav og ønsker blev både i sin helhed og i detaljen løst på genial vis. Formodentlig var løsningen den eneste mulige på den til rådighed stillede lille grund.

Hvem var arkitekten?
Arkitekten Martin Ludvig Philip Clausen (1851-1904) var stadsarkitekt Ludvig Fengers højre hånd. Fenger overlod mange af kontorets store opgaver til Clausen, og da denne skulle projektere Østerbros Brandstation, havde han allerede for kommunen projekteret elværkerne, kloakpumpestationerne, Vestre Fængsel samt Hovedbrandstationen. Han var af borgerrepræsentationen respekteret for sin dygtighed, ligesom han samtidig også var klar over at den forventede at han kunne projektere Østerbros Brandstation tilfredsstillende. Fra sit arbejde med Hovedbrandstationen havde Clausen fået indblik i hvilke krav og ønsker Brandvæsenet kunne forventes at stille til den nye opgave.

Inspiration til bygningens arkitektur hentede han i Italien, hvor han på en af sine studierejser havde besøgt byen San Gimignano i Toscana. En by, der som områdets andre byer, ligger på en bakketop og markerer sig specielt ved en halv snes ejendommelige, middelalderlige tårne. Tilbage i 1300-tallet havde byen godt et halvt hundrede tårne, opført af velhavende borgere, hvor disse kunne forskanse sig med deres familier. I dag, hvor kun et fåtal af tårnene er bevaret, gør disse byen til en arkitektonisk seværdighed.
Da Clausen tegnede brandstationen, lod han sig rive med af oplevelsen af San Gimignano og proportionerede stationens trappetårne som dem han der havde set. Men helt som disse blev de ikke. For at få dem til at harmonere med hovedbygningen, kronede han dem med afvalmede tage; det har San Gimignanos tårne ikke. Han tog sig desuden den frihed at bygge dem højere end de brugsmæssigt behøvede at være, og derfor kom de til at overskride byggelovens højdegrænse, hvilket Clausen måtte indhente dispensation til. Hans argumentation herfor kan havde været, at brandfolkenes øvelsestårn dermed kunne bygges højere så de kunne øve sig i redning af personer fra byens nye huse der ofte havde flere etager end de gamle.
Dengang stationen blev bygget, var kvarterets omkringliggende huse kun på et par etager så tårnene må have virket meget høje. Selv i dag, hvor kvarteret er bebygget med højere bygninger,

opleves tårnene stærkt. Bygningens arkitektur afspejler en arkitekts stærke personlighed og viljestyrke til at få sine tanker realiseret.
Han havde oprindeligt tænkt sig stueetagen beklædt med ølandsten, men det blev nu granit, som førstesalsvinduerne også blev indrammet med. Indkørslen fra Østbanegade er markeret med et par monumentale granitpiller kronet med fine glaslanterner, som han også gav tegning til.
Stationens lille grund blev senere stærkt udvidet, og grundet den tekniske udvikling er der i bygningen sket mange forandringer, ligesom mange af rummenes oprindelige funktion er ændret. De hestetrukne brandsprøjter afløstes af motorkøretøjerne, som i dag står i remisen, hestestalden er blevet til værksted, og telegrafen er afløst af telefonen.
Heldigvis er den smukke og meget specielle bygnings arkitektoniske udtryk bevaret, og det vil være naturligt, også af kulturhistoriske grunde, at bygningen bliver fredet, ligesom Hovedbrandstationen blevet.
Ludvig Clausen vandt i 1883 kunstakademiets lille guldmedalje og i 1885 den stor guldmedalje. Da stadsarkitekt Ludvig Fenger på grund af alder måtte forlade sit embede, blev Ludvig Clausen af magistraten udpeget til at efterfølge ham, men kort inden han skulle tiltræde, døde han kun 53 år gammel.

Aviserne

De førende aviser skrev om den nye brandstation.

Berlingske Tidende, Fredag Aften, den 11 Oktober 1901
"Den nye Brandstation på Østerbro.

I indeværende Aar ville ikke færre end tre større kommunale Byggefortagner staa færdig og blive taget i Brug, Vi sigter her til det nye Alderdomshjem i Guldbergsgade, Brystsygesanatoriet i Boserup Skov og den nye Brandstation på Østerbro, tre Foretagender der hver for sig staar som et talende bevis for, at Kjøbenhavns Kommune ikke stagnerer, og at der i Spidsen for den staar en dygtig og handlekraftig Styrelse.

Vi skulle i denne Artikel nærmere omtale det sidste af de overfor nævnte tre Byggeforetagender, den nye Brandstation på Østerbro.

Den nye Brandstation nærmer sig nu sin Fuldendelse, den vil allerede paa Tirsdag delvis blive taget i Brug, idet Mandskabet og Materiellet overflyttes fra den nuværende Station på Østerbrogade nr. 47. der derefter nedlægges.

Den nye Brandstation er beliggende paa Hjørnet af Østbanegade og Forlængelsen af Livjæger Allé umiddelbart op af Kloakpumpestationen ved Frihavnen.

Forslaget om Opførelse af en ny Brandstation paa Østerbro fremkom fra Magistraten efter Indstilling fra Branddirektøren Oberst Meyer, i Borgerrepræsentationens Møde den 11'te September 1899.

Omkostningerne vare budgetterede til 253,716 kr. der tillige indbefattede Omkostningen til Omordning af Brandtelegrafen og Anskaffelse af en Dampsprøjte med Tender.

Uden Forhandling henvises Forslaget til et Udvalg paa 5 Medlemmer, bestaaende af Bonnesen, Budde-Lund, From-Petersen, Ingemann og Thomsen.

Den 18'te December S.A. afgav udvalget sin Betænkning; det tiltraadte Magistratens Forslag, baade hvad Beliggenheden af Stationen og Overslaget angik.

I Borgerrepræsentationens Møde den 8'te Januar 1900 var Udvalgets Indstilling til Behandling og vedtoges enstemmigt.

Den nye Station der har Facade mod Hjørnet af de to Gader, en tre Etages Bygning opført af røde Mursten. I Stueetagen findes Remisen med 5 Udkørselsporte. Bag Remisen er der Staldene med Plads til 8 Heste og bag Staldene Opholdsrum for Kuskene. Paa 1'ste Sal findes Vagtlokaler for Underbefalingsmænd og Menige og tillige Vagtlokale for Telegrafisten, endvidere Baderum og Køkken.

I Bygningens 2'den Sal er der indrettet Bolig for en Fuldmægtig.

Bygningen er ved hver sin Ende garneret med to Trappetaarne.

Til Stationen er der føget en lille Sidebygning ud mod Livjæger Allé, I dennes Stueetage er her Plads til en Færdselsvogn og Strøelsesrum, paa 1'ste Sal findes Vagtlokalet for Maskinisten og Arbejdslokale for Mandskabet.

Den nye Station bliver forsynet med elektrisk Lys og Centralvarme, det faas fra den med Brandstationen forbundet Kloakpumpestation.

Som nævnt nærmer den nye Station sig stærkt sin Fuldendelse. I løbet af en Maanedstid ventes Bygningen at være fuldt færdig, og den nye Brandstation vil da faa hele den for denne normeret Materiel og Personel. Materiellet vil komme til at bestaa af en Dampsprøjte med Tender, en mekanisk Stige og en Stationssprøjte. Herefter vil foruden Hovedbrandstationen tillige tre Bistationer være forsynet med Dampsprøjter, nemlig Fælledsvejens, Adelgades og den nye Station paa Østerbro. Personellet vil komme til at bestaa af 1 Maskinist, 3 Sprøjteførere, 16 Menige, 2 Telegrafister og 4 Kuske i alt 26 Mand.

Endnu skal vi tilføje at der vil blive installeret en Lægevagtstiftelsesvogn paa den nye Station."

Politiken, den 16. oktober 1901

"Østerbros ny brandstation

I gaar er Brandvæsenet flyttet ind i den nye Brandstation, Kommunen har rejst paa Østerbro.

Ved Vejen, derfra Strandboulevarden fører hen til Nordre Frihavn, og lige ved Siden af Kommunens Kloakpumpestation.

Indflytningen kunde ikke udsættes længere, skønt den nye Bygning langt fra er færdig, thi Brandvæsenet boede til leje i den tidligere Station paa Østerbrogade, og i gaar var det Flyttedag og Lejemaalet udløb.

Det er højst uheldigt, at Magistraten ikke i Sommer har forceret Arbejdet paa den nye Brandstation saa meget, at den kunne blive færdig. Der er mere end en Maaneds Arbejde tilbage, og foreløbig har man ikke Plads derude til mere end én Stationssprøjte og et par Heste samt det Mandskab, der er fornødent til at Betjening af den ene Sprøjte. Senere vil Stationen blive forsynet med en Dampsprøjte, en Tender, en Stationssprøjte, en mekanisk Stige og en Ambulancevogn.

Først til den Tid vil Fuldmægtig Tersling, som skal have Ledelsen af Stationen, kunne flytte ind i sin Lejlighed derude, og Mandskabet vil, naar Alt er i Orden, desforuden komme til at bestaa af to Telegrafister, en Maskinist, atten Sprøjteførere og Brandmænd og fire Kuske.

Den ny Brandstation ligner i Ydre meget sine ældre Brødre, Der er i Facaden megen Granit imellem de røde Sten, og Bygningen gør et særdeles solidt Indtryk.

Indendørs synes alt at være ordnet paa bedste Maade. I Sprøjteremisen er der plads til fem Køretøjer, der hvert har sin Udkørselsport, og lige bag ved vil de otte Heste blive opstaldede, selvfølgelig har Kuskene deres Værelse umiddelbart op til Stalden. Oppe paa første Sal findes Brandmændenes Lokaler. Her sover de og hviler og arbejder, og her er Badeværelse og Tørrerum for deres Klæder, naar de kommer vaade hjem. Fra deres Stuer kan de gaa lige ud paa Staldtaget, der er fladt. Dette ny over Stalden vil sikkert blive et yndet Opholdssted for Brandmændene paa de varme Sommerdage.

I det hele synes den ny Brandstation at være bygget med megen Omsigt. Kun er det, som sagt, højst beklageligt, at den ikke ved Indflytningen kan være i fuld Funktion. Man har nu kun at haabe paa, at Ildens Gud, ikke i den første Maanedstid spyer graadige Flammer ud over noget Hus indenfor Stationens Omraade."

Korpsbefaling Nº 26, den 14. oktober 1901

I Brandvæsenets Korpsbefaling skriver branddirektøren, oberst D.F.S. Meyer, følgende: [15]

"I morgen d 15 d.s. kl. 10 henflyttes Vagt Ø til den nye brandstation ved Østbanegade.

Invertariske overførsler til den nye station sker ved foranstaltning af vicebranddirektøren; afbrydelse af telegrafforbindelsen ved Vagt Ø og tilslutningen til den nye station varetages af brandfuldmægtig Liisberg.

Stationens forsyning med heste og fourage besørges ved regnskabsfører Stadsen.

Som kusk på stationen ansættes foreløbigt Nº 22 Andersen; Nº 23 Hansen og Nº 24 Petersen.

Den nye station benævnes st Ø; tilsynet med den varetages af brandfuldmægtig Tersling.

Meyer"

13) Københavns Brandvæsens Årsberetning, 1901

Brandstationen som den ser ud i dag

Bygningens ydre er i hovedtræk uændret. Den oprindelige matrikel fulgte en fortsættelse af gavlen på sidebygningen, langs med Livjæger Alle (Næstvedgade). Matriklen blev udvidet i 1937 da et garageanlæg i, og dele af, Næstvedgade blev nedlagt. Brandstationens gårdareal blev udvidet med 5.322 m².

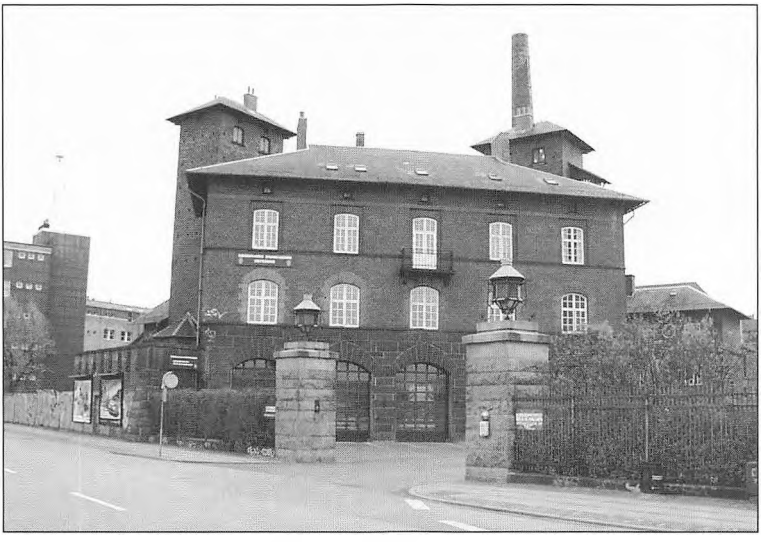

Fig. 8. Stationen set fra Østbanegade, 2000

Indvendigt har en del lokaler i dag en anden funktion end for 100 år siden.

Remisen og stueetagen

Remisen fremstår i dag som den gjorde for 100 år siden, med fem porte. I dag er det dog kun fire der bruges til udrykningskøretøjer.

Bag portene finder man, set fra venstre: Port nr. 1 "disponibel", nr. 2 - ambulancen, nr. 3 - drejestigen, nr. 4 - sprøjten og nr. 5 - røgdykkertenderen.

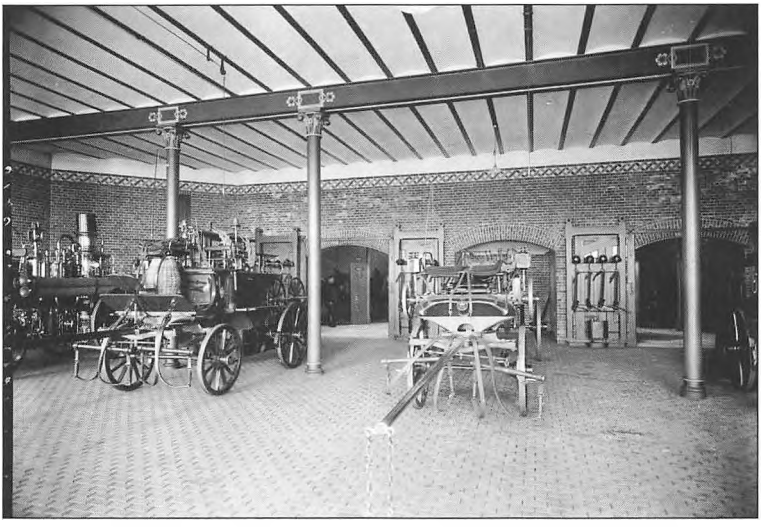

Fig. 9. Dampsprøjte, tender, stige og stationssprøjte samt hestestald, 1904

Bag køretøjerne, bag port nr. 1 og nr. 2, er der opført et rum i to etager til brandfolkenes mundering og udrustning, også kaldet "Stærekassen". På remisens bagvæg er der indrettet hylder og magasiner til materiel og reserveudrustning.
Bag remisen lå hestestalden. Fra remisen var der oprindeligt adgang til stalden gennem tre åbninger i bagvæggen. Hestestalden er i dag ombygget til gymnastiksal, badeværelse, sauna og smedeværksted. Via den venstre indgang kommer man i dag direkte ind i gymnastiksalen og via den højre indgang ind i et baderum med sauna. Herfra er der videre forbindelse til gymnastiksalen.
Den midterste åbning er i dag tilmuret.
Går man fra remisen ud på "Køkkentrappen", leder døren på venstre side ind til snedkerværkstedet.

Går man forbi køkkentrappen og over i mellemgangen, kommer man ud i sidebygningen. Sidebygningen er oprindeligt kun opført i to plan.

Sidebygningen, stueetagen
Det første rum man kommer ind i er et metalværksted, som oprindeligt var "Strøelsesrum". Fra metalværkstedet går en trappe ned til marketenderiet, i daglig tale "Kælderen". Denne kælder blev udgravet i 1932. Videre forbi trappen i metalværkstedet, kommer man ind i et motionsrum, som indtil for få år siden var opdelt i et depotrum og et magasin for køjesække. Oprindeligt var der kun adgang til disse to rum direkte fra gårdarealet.
I 1901 var der i det første rum plads til en skolevogn og i det næste plads til brændsel. Brændslet må havde været til dampsprøjterne da stationen var opvarmet med centralvarme leveret fra kloakpumpestationen. Sådanne faciliteter var for øvrigt ikke var en selvfølgelighed. Eksempelvis, da Tomsgårdens Brandstation blev bygget i 1907, blev der ikke indlagt lys eller varme. I Københavns Brandvæsens årsberetning, fra 1908, kan man læse:

"Stationens forbrug af opvarmning og belysning fremgår af nedenstående tal, hvortil det må bemærkes at endnu kun Hovedstationen og stationen på Østbanegade er forsynet med elektrisk belysning." [16]

Sidebygningen, den indskudt etage
Den indskudte etage blev opført i 1929 for at man kunne råde over et "røgkammer", en øvelsesbane for røgdykkere. Denne strakte sig fra stueplan, med en indvendig trappe, op til den indskudte etage, og fyldte halvdelen af sidebygningen i stueplan og hele den nye indskudte etage.
Her er i dag skabs- og omklædningsrum for mandskabet.

Sidebygningen, første sal
Fra køkkentrappen i hovedbygningen er der på første sal, via en trappe/mellemgang, adgang til øverste etage i sidebygningen. På mellemgangen er der i dag et omklædningsrum for rengøringspersonalet, hvor der tidligere var indrettet pissoir og to toiletter.

16) Københavns Brandvæsens Årsberetning, 1908

I sidebygningen forefindes fire enkeltværelser til brandmænd. Oprindeligt var det to lokaler: et rum til maskinisten og bag dette et arbejdslokale for brandmændene. I 1960 blev disse to rum for 15.000 kr. lavet om til fire enkeltværelser.

Hovedbygningen, første sal

Går man ad køkkentrappen op til første sal, er der, indenfor på gangen til venstre for indgangsdøren, et depotrum for rengøringspersonalet, et toilet og et baderum. Arealet var oprindeligt brandfolkenes køkken.

Længere fremme er vagtmesterens værelse. Før 1974 havde vagtmesteren tillige sit kontor i et lille rum (i dag skabsrum) i mellemgangen ind til det nuværende værelse! Dette var tidligere værelse for to sprøjteførere.



Fig. 10. Sovesalen på første sal, 1904

Hen ad gangen ligger, ud mod gården, tre enkeltværelser på venstre hånd og på højre hånd yderligere fire ud imod terrassen. Rummene til højre var oprindeligt én stort fælles sovesal.
De to første røgdykkerværelser, på venstre hånd, var tidligere én opholdsstue for brandfolk. Nutidens gangareal var tillige en del af opholdsstuen.
Ambulancefolkene har også deres værelser på denne etage. Det ene var en del af sovesalen, og det andet var værelse for to sprøjteførere.
Hjørneværelset mod Østbanegade er i dag kontor for stationschefen. Før da blev rummet anvendt som "Alternativ tv-stue". Oprindeligt var det værelse til to telegrafister.
Videre mod "Hovedtrappen" er der på venstre hånd et værelse som indtil for nyligt var kontor for en fysioterapeut, og forinden stationssekretærens kontor. Før august måned 1996 blev dette anvendt af stationsvagten.
Området fra fysioterapeutens kontor og hen til hovedtrappen var tidligere baderum for brandfolkene. Her er i dag et toilet og et depotrum.
Via hovedtrappens repos kommer man ind i et rum, der vender ud mod Pumpestationen, som benyttes af mandskabet til spil på pc'er. Her var før en "enarmet tyveknægt", og rummet fik deraf navnet "Las Vegas" Oprindeligt var her batterirum.

Hovedbygningen, anden sal

Hele anden sal var oprindeligt bolig for *brandfuldmægtigen* med familie.
Fortsætter man fra første sal op ad Hovedtrappen op til anden sal, er der indenfor til venstre på gangarealet et depotrum, et vaskerum, og et toilet. Her var før ét stort baderum.
Længere fremme er der i hjørneværelset en lille tv-stue. Her var tidligere billardrum, og oprindeligt var det brandfuldmægtigens kontor. Den store tv-stue, med udvendig balkon, var dagligstue i lejligheden. Mod terrassen er der i dag tre værelser, her var før kun to.
Da Hovedbrandstationens røgtender, den 20. maj 1996, blev flyttet til Østerbro, måtte man finde et ekstra værelse, så de to

blev til tre værelser. For enden af gangen kommer man til spisestuen, hvilket også var rummets oprindelige funktion. Gennem spisestuen og til højre kommer man til køkkenet, hvor der også køkken på de originale tegninger; dog var der et anretterrum og et spisekammer ud mod gården. Spisekammeret var placeret i det hjørne hvor det lille vindue sidder.
Til venstre for køkkenet ligger vagtmesterens kontor. Det er ikke ret stort, men det har faktisk været endnu mindre; her har været et pigekammer og et toilet. Det har været vagtmesterkontor siden 1974. I en kortere periode, fra maj 1995 til maj 1996, var det depot, og samtidig blev vagtmesterkontoret placeret på "månedsmandsværelset". Ved siden af vagtmesterkontoret er der et toilet og en telefonboks. Når man er 16 mand på vagt sammen, er der somme tider brug for at kunne lukke døren når man skal tale i telefon.
Over for telefonboksen ligger "månedsmandsværelset" for de reserverøgdykkere der, som led i deres uddannelse til kredsløbsrøgdykkere, på skift en måned ad gangen, deltager i udrykninger med brandstationens røgtender. Her var tidligere depotkammer.

Hovedbygningen, tagetagen

Oppe under taget har Brandvæsenets Idrætsforening sat loftsrummet smukt i stand. Dette bruges til sammenkomster og idrætsforeningens virke. Her var før foderloft og tørreloft samt et pulterkammer, strygerum og et rum til en vandbeholder.
I hver af tårnene er der øverst oppe et rum. Det er dog kun rummet for enden af hovedtrappen der anvendes, i dag til idrætsforeningen kontor, tidligere til gæsteværelse. Værelset blev i 1906 indrettet til arbejdslokale for maskinisterne.

Østerbros Brandstation under 2. verdenskrig

Det er klart at en krig påvirker dagligdagen på en brandstation, både med hensyn til øget udrykningsaktivitet, og til de andre ting man skal tage sig af. Der tales i dag en del om de mange tilfælde hvor brandfolk hjalp med at gemme eller transportere ting og personer. Af indlysende grunde blev der ikke gjort optegnelser af denne aktivitet.

Under krigen blev der oprettet hjælpestationer til støtte for brandstationerne. Disse blev bemandet med mandskab fra civilbefolkningen, der blev indkaldt til pligtig Civil Beskyttelsesvagttjeneste (CB), og som assisterede brandvæsenet ved større ildløs.

Der har været mange store ildebrande under krigen. Det vil blive for omfattende med en kronologisk gennemgang, derfor har jeg udvalgt nogle som jeg finder særlig interessante.[17]

Branden i Dansk Industrisyndikat i Frihavnen, 22. juni 1944

Om aftenen den 22. juni hørte man over store dele af byen flere eksplosioner. Det var det store bygningskompleks "Dansk Riffelsyndikat", der producerede rifler til den tyske hær, som var blevet sprængt af modstandsbevægelsen.
Der indløb telefonmeldinger kl. 18[30]. En stor udrykning afsendtes, bestående af "Siamesertenderen", stigen og sprøjten fra Østerbros Brandstation, sprøjte og tender fra Fælledvejens Brandstation og stigen fra Adelgades Brandstation. Herudover ankom røgtenderen fra Hovedbrandstationen samt havnevæsenets sprøjtebåd.

17) Brandvæsenets Museumsforening, diverse referater af Brandmøder

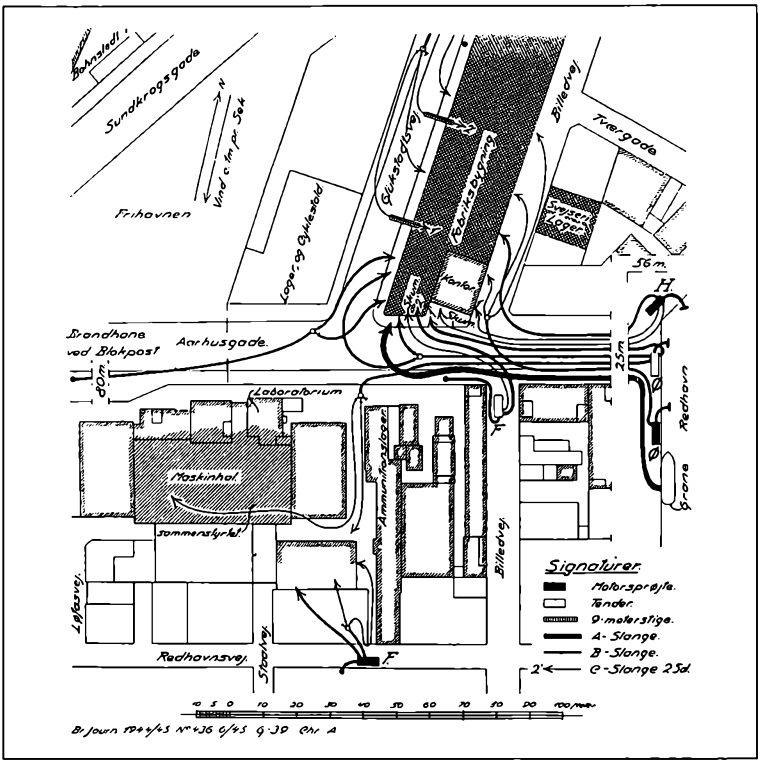

Fig. 11. Slangetegning, Dansk Industrisyndikat

Ved Brandvæsenets ankomst var der ild i fire bygninger med et samlet areal på ca. 4.000 m². Der blev kaldt assistance kl. ca. 18[40]. Stige, sprøjte og tender afsendtes fra Vesterbros Brandstation samt stige og tender fra Hovedbrandstationen.
Der blev indsat 21 strålerør i mere end to timer, derefter var brandene dæmpet. Først otte timer senere var det muligt at overlade brandstedet til en sikkerhedsvagt.
Der skete ingen personskader, hverken ved sprængningen eller slukningsarbejdet.

Branden i Borgernes Hus, Rosenborggade 1, 24. juni 1944

Allerede to dage efter var der igen bud efter Brandvæsenet. Denne gang mødte Østerbros Brandstation som assistance i andet distrikt. Klokken 02[00] om natten blev der meldt om bombesprængning i Rosenborggade. Medlemmer af Schalburg-korpset havde sprængt "Borgernes Hus".

Der afsendtes en større udrykning bestående af stigen fra Adelgades Brandstation, sprøjten fra Fælledvejens Brandstation samt stige, sprøjte, tender og røgtender fra Hovedbrandstationen og "Siamesertenderen" fra Østerbros Brandstation.

Straks ved ankomst til brandstedet blev der udlagt B-slanger med B-rør. I naboejendommene var en hel del ruder blevet knust, og der sås "røg", der dog viste sig at være støv og ophvirvlet kalk.

Den nærmeste brandhane var blevet ødelagt idet den stod op ad den bomberamte bygning. Dette bevirkede et betydeligt tryktab på vandledningen. Der blev derfor udlagt fødeslange, med seriepumpning, fra Kultorvet nr. 1. Der blev senere kaldt yderligere assistance fra Østerbros og Adelgades brandstationer.

I bygningen, hvor der var kontorer og beboelse, var kun en beboer hjemme. Til trods for at den ene væg var blevet bortsprængt og gulvet i hans værelse hældede mod det sammenstyrtede hus, blev han reddet uden skader.

Til slukningen blev brugt 4 B-rør og 9 C-rør. Efter en lille time var ilden dæmpet, og til frokost kunne sidste køretøj forlade skadestedet dog blev sikkerhedsvagten der til om aftenen.

Branden i Tivoli, 25. juni 1944

Dagen efter skete der igen en stor ødelæggende Schalburgtage. Kl. 01[05] lød der to store eksplosioner, der bl.a. sprængte en del af Hovedbrandstationens vinduer. Kort tid derefter indløb en automatisk brandalarm fra Tivolis Arena Teater. Der blev afsendt den, for denne alarmtype, fastlagte udrykning bestående af stige, sprøjte, tender og røgtender fra Hovedbrandstationen, stige fra Adelgades Brandstation og sprøjte fra Fælledvejens Brandstation.

Vagthavende brandinspektør og røgtenderen kørte ind gennem indgangen i Tietgensgade og frem mod Glassalen, hvorfra der sås flammer. Da de nåede frem, lød der yderligere to eksplosioner, denne gang i retning af henholdsvis Koncertsalen og Bernstorffsgade/Tietgensgade. De andre afsendte køretøjer havde taget opstilling ved Arena Teater.
Køretøjerne blev trukket tilbage til Stormgade, og udrykningen blev suppleret med tre stationer, som alle mødte med sprøjte, stige og tender. Derudover mødte brandchefen, vagthavende chef og flere yngre brandinspektører.

Det brændte i flere bygninger: Glassalen, Arena Teater, Det Danske Hus, Koncertsalen, Rosengaard, radiobilerne, Den Blaa Vogn, spillehallerne og Taverna.

Den tilkaldte assistance blev fordelt ud på de forskellige brandsteder. Østerbros Brandstations sprøjte og tender blev sendt til Glassalen og stigen til Koncertsalen. Der blev dog hurtigt suppleret med yderligere én station samt alle CB-brandvagter i Københavns Kommune. Der blev oprettet sikringsgrupper mod eventuel yderligere brandspredning ved de omkringliggende bygninger, såsom Glyptoteket og Rudolph Bergs Hospital. Luftværnsmandskabet tilknyttet Rudolph Bergs Hospital blev udstyret med en bærbar sprøjte og slanger, for at sikre hospitalet, der havde fået knust alle vinduer ud mod Tietgensgade.
En del af slukningsopgaverne var sikring mod antændelse af nabobygninger og anden brandspredning da de sprængte bygninger var totalt eller delvist ødelagte.

Kl. 03[30] blev Østerbros Brandstations sprøjte og tender sendt til Hovedbrandstationen for at dække dennes øvrige slukningsopgaver.

En indsats af denne størrelse krævede naturligvis en masse vand, og i starten havde man udlagt sugeslanger i Springvandsbassinet og Tivolisøen. Springvandsbassinet løb dog tør efter en halv time, hvorefter der måtte udlægges én lang

B-slangevej til en brandhane uden for haven. Som det kan ses på slangetegningen, var der udlagt fra brandhaner i Stormgade, Vester Boulevard (i dag H.C. Andersens Boulevard), Ved Glyptoteket, Bernstorffsgade og flere steder i Tietgensgade.

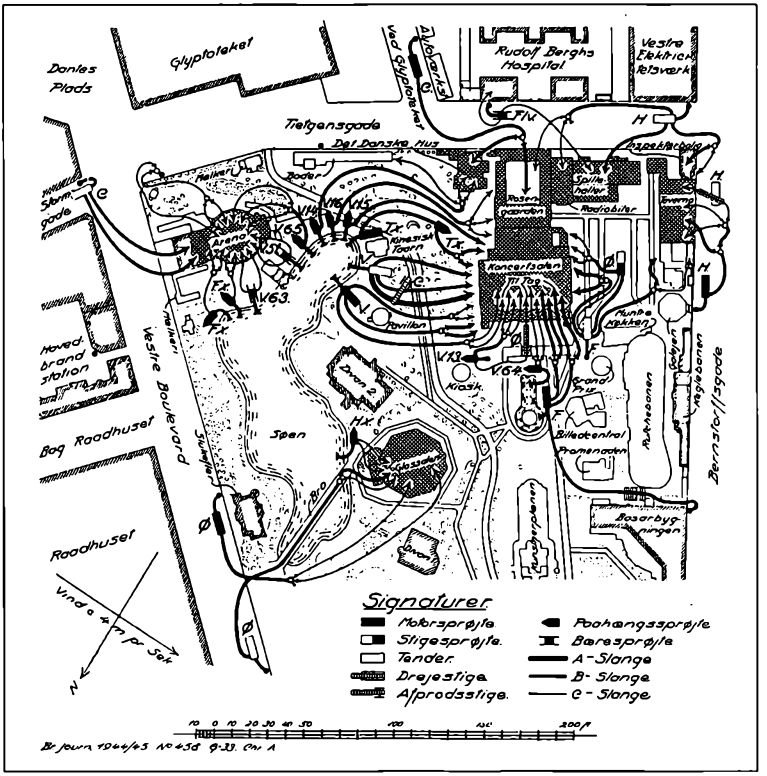

Fig. 12. Slangetegning, Tivoli

Det tilkaldte CB-mandskabs pumper blev, som flest, indsat langs kanten af Tivolisøen, for herved at føde de i forvejen indsatte pumper, eller direkte ved brandstederne.

I Koncertsalen, under tribunen, var der i 1942 udført en ombygning der indbefattede et 40 m² brandsikret rum til opbevaring af originale partiturer. Heri opbevaredes ca. 4.000 håndskrevne partiturer, bl.a. af H.C. Lundbye. Først ud på morgenen lykkedes det et hold røgdykkere at trænge frem til dette brandsikre depot. Det viste sig at på grund af fugtighed i rummet, havde branddøren været fastholdt i åben stilling. Det lykkedes dog røgdykkerne at køle rummet indvendigt, således at "kun" en tredjedel af partiturerne blev ødelagt.
Et slukningsangreb blev foretaget henover tribunenscenen i et forsøg på at redde de musikinstrumenter, der var opstillet her. Pludselig overtændtes lokalet af en røggaseksplosion, og man måtte trække sig tilbage. Tre kontrabasser var dog blevet reddet. Det dyre Steinway-flygel stod ikke til at redde.

Ved 6-tiden om morgenen kunne en del af bygningerne undersøges nærmere. Da viste det sig at der havde været anbragt yderligere en bombe i Bjergrutsjebanen. Denne bombe havde ikke startet en brand, men "kun" en mindre sammenstyrtning. Dette må siges at have været meget heldigt, da yderligere en storbrand i rutsjebanens trækonstruktion ville havde haft store konsekvenser for den samlede indsats.

Der var indsat 25 pumpeenheder og 4 stiger, desuden 104 mand fra Københavns Brandvæsen og 175 CB-brandmænd til at betjene 1 A-rør, 22 B-rør og 47 C-rør.
9.200 m² bebygget areal udbrændte, og skaderne beløb sig til over 4.000.000 kr.

Større brande på Østerbro

Af de mange brande der har været gennem tiden, har der naturligvis også været nogle på Østerbro, og nogle hvor Østerbros Brandstation har ydet assistance i andre brandstationers distrikter. Gennem tiden har der eksisteret flere forskellige udrykningssammensætninger.

Den normale sammensætning i dag er: fra én lokalstation, 1 sprøjte og 1 stige, fra nabostationen 1 stige samt røgdykkere fra enten Østerbros Brandstation eller Frederiksberg Brandstation. Herudover pionerer og vagthavende brandinspektør fra Hovedbrandstationen.

Trods det var en besværlig opgave at finde beskrivelser af brande på Østerbro, fandt jeg alligevel en række brande der alle burde beskrives nøje. Jeg har dog valgt at beskrive nogle af de mest bemærkelsesværdige:

Århus Plads nr. 2-6, Århusgade nr. 79-83, Silkeborggade nr. 37-41, Korsørgade nr. 28-36 og Løgstørgade nr. 26, den 16. juni 1969

Alarm indgik til 0-0-0 kl. 20^{10} meldingen lød på, brand i taget, Århus plads nr. 2.
Fra Østerbros Brandstation afsendtes stige, sprøjte og tender. Fra Fælledvejens Brandstation en stige og fra Hovedbrandstationen røgdykkertender, pionererne og vagthavende brandinspektør, i alt 31 brandfolk.
Kl. 20^{11} afsendtes Fælledvejens Brandstations sprøjte til en alarm i Århusgade nr. 43, en adresse tæt på brandstedet.
Da det første køretøj ankom, var taget over Århus Plads indhyllet i røg, og flammer kunne ses i nr. 2. Det blev oplyst at der var indrettet værelser under taget, og at man ikke vidste om beboerne herfra var kommet ud. Derfor koncentreredes indsatsen om at finde disse værelser og få dem undersøgt. Det viste sig dog at beboerne var kommet ud. Under røgdykkernes eftersøgning observeredes der røg fra de øvrige fløje af boligkarreen.

Herefter tilkaldtes der assistance af yderligere slukningskøretøjer og stiger, således at den samlede styrke kom op på 75 brandfolk, 4 sprøjter, 5 stiger, 3 tendere, 2 røgtendere og 3 køretøjer fra Pionerafdelingen.
Loftsrummet over boligkarren, der var en femkantet bygning, havde ingen brandmure. Der var dog etableret vægge, men de var af træ. Dørene i disse vægge var holdt åbne og forsynet med skilte: "MÅ IKKE LUKKES". Dette, samt at der formodentligt var fire arnesteder, var medvirkende til at taget over femten trappeopgange udbrændte.
Der blev brugt 20 C-rør fra 4 sprøjter, og branden var dæmpet kl. 22^{00}. På samme tid ankom den kommunale hjælpetjeneste med ca. 30 mand, som afløste de brandfolk som var i gang med efterslukning og oprydning.

Branden i Pia Lys, Viborggade nr. 78, 27. oktober 1982
Den største brand i København efter 2. verdenskrig var i lysfabrikken "Pia Lys" på Østerbro.
Referatet efter brandmødet fylder 19 sider. Deriblandt er der nogle sjove teoretiske udregninger. Således var der i fabrikken oplagret 200 tons stearin og paraffin. Hvis **halvdelen** brændte, ville det afgive 1.080.000.000 Kcal, **et tusinde og firs millioner kilokalorier**. Til at absorbere denne varmemængde skulle bruges 1.700 m^3 vand. Det svarer til fem pumpekøretøjer på fuld kraft i tre timer - under forudsætning af at vandet blev udnyttet 100%. Dette belyser, måske, størrelsen på denne brand. At der indgik meldinger fra hele Storkøbenhavn på branden, vidner også om omfanget.

Kl. 20^{32} Melding: "Ild i lysfabrik".
Kl. 20^{38} Politiet: "Branden udvikler sig eksplosionsagtigt". Samtidig melder inspektørvognen fra. Der observeres stearin som flyder ud under porten fra fabrikken.
Kl. 20^{44} Udrykningen suppleres.

Tidsforløbet alene fylder fem sider og vil ikke blive gengivet her i fuldt omfang. At der blev lavet en omfattende slangeudlægning, fremgår af slangetegningerne.

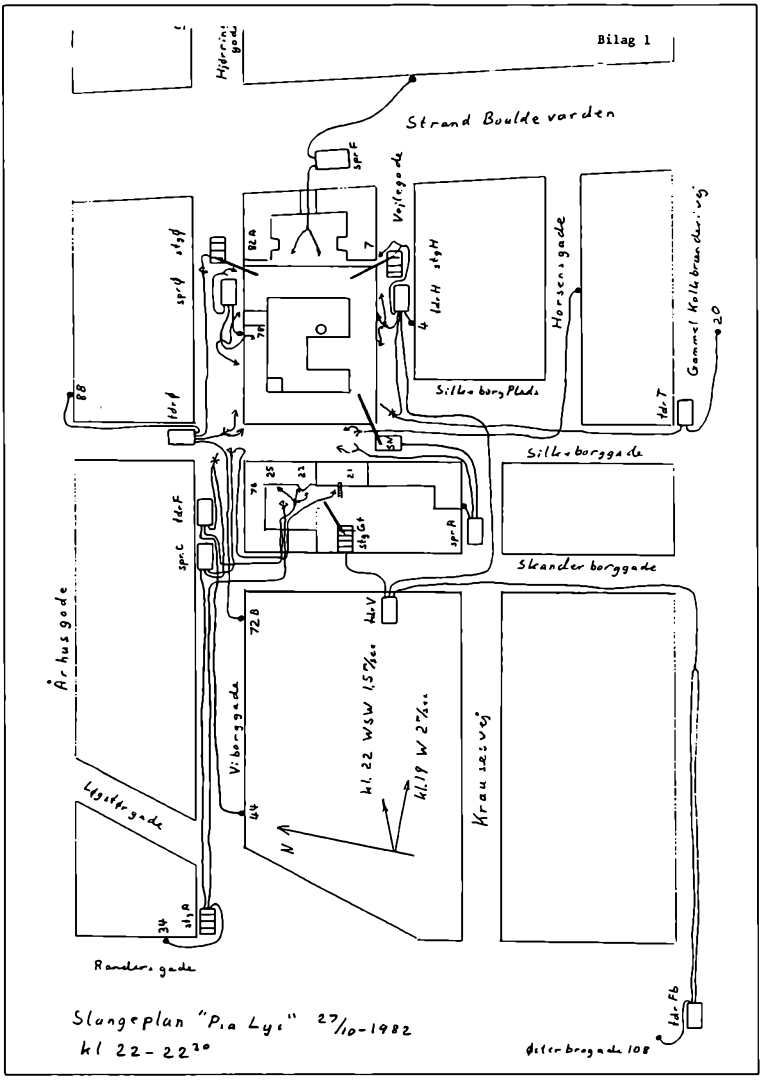

Fig. 13. Slangetegning, Pia Lys

På grund af den store varme blev naboejendommene antændt, således at der opstod flere brandsteder. Den tilkaldte udrykningsstyrke blev løbende forøget med flere køretøjer, ligesom der mødte flere brandinspektører op på brandstedet. De blev sat til forskellige opgaver - modtagelse af andre brandvæsener og CF, slangetegninger og vandføring - samt fordelt ud på det stadigt større brandsted.
I de omkringliggende huse, hovedsageligt beboelse, blev beboerne evakueret af politiet og brandvæsenet. I Silkeborggade var strålevarmen så kraftig at beboerne måtte evakueres med stiger fra deres altaner. På grund af strålevarmepåvirkningen blev gardiner og andet brandbart materiale fjernet fra alle vinduer. Alligevel antændtes flere lejligheder i bygningen Silkeborggade nr. 21, 23 og 25, sammen med husets tag.



Fig. 14. Soveværelse, Silkeborggade nr. 21

Kl. 21[30] blev ikke-vagtgørende mandskab indkaldt. Blandt disse var to brandmænd som på det tidspunkt var på ambulancekursus i dagtimerne, på Landtransportskolen. De mødte naturligvis op på brandstedet og arbejdede hele natten. Dagen efter mødte

de - for sent – til undervisningen på Landtransportskolen. De blev spurgt om de havde sovet over sig. Det havde de jo ikke så der blev lyttet til hvad de havde lavet på brandstedet. Det var for øvrigt en fejl at de blev tilkaldt, men det må tilskrives situationen.
Kl. 22[00] tilkaldtes Gentofte Brandvæsens drejestige. Man var forundret over at blive kaldt til en adresse udenfor Gentofte Kommune, men da de kunne se brandstedet fra Bernstorffsvej i Hellerup, forstod de sammenhængen.
Kort efter kl. 22[00] mødte Frederiksberg Brandvæsen med en tender, som blev sendt til Østerbrogade nr. 108 for at udlægge fødeslange. Det er cirka 500 meter fra brandstedet. En del af disse slanger blev udlagt kørende, idet en brandmand fra Frederiksberg Brandvæsen stoppede en motorcykelbetjent og fik et lift. Siddende baglæns på motorcyklen, med 2 B-kurve, udlagde han slangerne.
I bygningen Silkeborggade nr. 21, 23 og 25 overtændte hele tagetagen, og bygningen udbrændte totalt. Kun ydermure og tømmerstokkene der havde båret etageadskillelserne, stod tilbage.
Kl. 22[00], tilbagemelding fra brandchefen:

"Fabriksbygning totalt brændt ned. Ejendommene omkring i fare, flere tagbrande, to køretøjer i fare ved strålevarme, forsøges kølet med HT-slanger, hvis CF ikke er på vej, er det for sent at kalde. Slukningsarbejde fortsætter".

Kl. 23[00] møder personellet fra Civilforsvaret (CF); de bliver sat i gang med slangeudlægninger og efterslukning.
Kl. 23[45] meldes branden under kontrol, og man påbegynder at planlægge afløsningen af de indsatte styrker.
Kl. 00[30] meldes branden nu helt under kontrol. En del af de evakuerede beboere kan vende tilbage med det samme.
Fra Københavns, Frederiksberg og Gentofte brandvæsener var 146 mand i brug; dertil skal lægges mandskab fra CF.

Der blev indsat 21 C-rør, 5 B-rør og 7 vandkanoner, til bekæmpelse af brandene. Der blev brugt 1.295 minutter på 33 tryklufts-apparater, og 1.545 minutter på 12 kredsløbsapparater.
Ved branden kom syv brandfolk lettere til skade.

Lysfabrikken "Pia Lys" samlede etageareal var på 4.000 m^2 . Alt gik tabt. Derudover var tagene på naboejendommene i Vejlegade nr. 76 og Silkeborggade nr. 21, 23 og 25 samt flere lejligheder brændt. Resten af de berørte ejendomme havde vandskader.

På Københavns Vandforsyning havde man modtaget melding om branden på et tidligt tidspunkt. Man kan her aflæse, at der er et stort vandforbrug. Omkring kl. 23^{00} skete en vandledningssprængning, hvilket fik vandydelsen til at falde med ca. 10 %, indtil den var repareret.

I 1986 tilstod en pyroman, at det var ham der havde antændt branden. Ved samme lejlighed tilstod han også branden, den 1. september 1973, på Hotel Hafnia i Vester Voldgade, hvor 35 personer omkom.

SONY, Pakhus 52, Klubinsvej, Frihavnen, den 8. oktober 1990

Denne brand blev ikke opdaget af personer eller brandalarmer, men af en tyverialarm. Securitas modtog alarmen kl. 01^{55} og afsendte vægtere samt alarmerede samtidig politiet. Da disse ankom til adressen, konstateredes der kraftig brand i bygningen.
Der kom kort tid efter flere meldinger om kraftig brand i Frihavnen. Meldingerne suppleredes af politiet på stedet, der rapporterede om meget kraftig brand i pakhuset.
Der afsendtes sprøjte, stige og tender fra Østerbros Brandstation, sprøjte og afprodsstige fra Adelgades Brandstation samt pionerer, røgdykkere og vagthavende brandinspektør fra Hovedbrandstationen. Derudover afsendte Havnevæsenet sprøjte-

båden Portus. Havnevæsenet var blandt de første til at alarmere Brandvæsenet, da de på deres tv-overvågning af havnen kunne se røg og flammer omkring pakhuset.
Kort efter at vagthavende brandinspektør ankom, var branden total, og der kunne ses gennembrændinger på flere af de store aluminiumsporte.
For at sikre nabobygningen "Pakhus 48" samt et tilhørende kontoranneks mod også at blive antændt, blev der tilkaldt assistance: 2 sprøjter og 2 stiger.

Dagligdagen på brandstationen

At mandskabet på Østerbros Brandstation ikke hele tiden kører fra den ene brand til den anden, er jo kun godt for byens borgere. Meget af vagtdøgnet går med at "holde sig parat".
Hver dag afholdes der øvelser med køretøjer og materiel samt gymnastik, som brandfolkene skal deltage i. Derudover er der de daglige gøremål, såsom indkøb til aftensmaden.
Brandfolkene tilbereder selv deres mad. Gæster som har deltaget i spisningen, har efterfølgende udtalt at disse kvalitativt og kvantitativt tangerer et festmåltid. For brandfolkene er det bare en fornøjelse at tilberede og indtage et godt måltid mad.

Hver mand har sit eget værelse, som han kan trække sig tilbage til. I alle rum, også på toiletterne er der lystableauer, som i tilfælde af alarm indikerer hvilke ildløskøretøjer der skal rykke ud. Over højttaleranlægget oplyser Alarmcentralen udrykningsadressen og, om muligt, hvad det er for en slags brand man rykker ud til. Køretøjerne skal forlade brandstationen inden for et minut. Mandskabet iører sig branddragt og anden udrustning under kørslen til adressen.

Efter at de daglige, tjenstlige opgaver er udført, bruges brandstationens værksteder og motionsrum flittigt af mandskabet. At det fra politisk side gennem tiderne til stadighed har været et ønske at udnytte denne "resterende tid" med forskellige gøremål til fordel for kommunen, er ikke noget nyt.
Borgerrepræsentationen foreslog i 1887 at udvide Brandvæsenet, og der blev i den forbindelse sagt: [18]

"Borgerrepræsentant Jensen ansaa Forslaget for vel gennemtænkt og anerkjendte, at der deri var taget Hensyn til de nyeste Forbedringer paa Brandvæsenets Omraade. Man maate imidlertid være forberedt paa, at Reformens Gjemmenførelse vilde blive dyr og vistnok lident dyrere end forudsat, .."

og senere i samme tale

18) Borgerrepræsentationen forhandlingsprotokol, 21. marts 1887

"Naar Magistraten havde stillet i Udsigt, at der kan blive Spørgsmaal om at anvende Brandvæsenets Hestebestand og Personale til Bortførelse af Dagrenovation, Gadefejning, Kloakrensning m.m, tiltraadte Taleren denne Tanke og henstillede, om ikke i det hele alle de Heste, der anvendes i Kommunens Tjeneste, f. Ex. til Brug for Politiet og Hospitalerne, kunne stationeres i Brandvæsenets Stalde."

Der er i dag tilknyttet 76 brandfolk samt stationschef, stationssekretær og rengøringspersonale til Østerbros Brandstation.

Jubilæumsdagen, mandag den 15. oktober 2001

Dagen markeredes på følgende måde

Kl. 9[30] Reception for inviterede gæster

Kl. 10[00] 100 året for Østerbros Brandstations ibrugtagning

Kl. 13[00] Åbent Hus arrangement for borgerne på Østerbro

Kl. 19[00] Middag for Østerbros Brandstations brandmandskab

Kildemateriale

Arthur G. Hassø
Københavns Brandvæsens Historie
Hans Henrik Thomsen
Københavns Brandvæsen, Ambulancerne 1898-1998
Sven Hovmøller
Med flid, kunst og vand
Svend Ceedergreen Bech
Københavns historie, Bind 5, 1900-1945, "København fra bispetid til borgertid"
Karl Erik Frandsen
Kongens og folkets København gennem 800 år
Diverse forfattere, Fogtdals forlag
København før, nu og aldrig, diverse bind
Henrik Bruun
Dansk historisk bibliografi
J.P. Trap–Danmark
"Storkøbenhavn I, Erhverv - Trafik"
Torben Theisen
Billeder fra det nu forsvundne Østerbro
Martin Andersen Nexø
Et lille kræ
Henrik V Ringsted
Lille dreng med trillebaand
Søren Juel-Nielsen
Vendsysselske årbøger 1969, "Læsøboen Søren Juel-Nielsens optegnelser"
Akilles Jensen og Einer Rasmussen
Brandmanden i fortid og nutid
Axel Breidahl og Axel Kjerulf
Københavnerliv, gennem et halvt Aarhundrede
Ib Spang Olsen
Lille dreng på Østerbro
Victor Krohn
Fra Østerport til Store Vibenshus

Lars Lindeberg
De så det ske, Englandskrigene 1801-1814
Hans Edvard Nørregård-Nielsen
Kongens København - En guldaldermosaik
Leif Nielsen
Brandfolkenes Stiftelsesforening 1868-1993
Svend Bille Pedersen, K. Jacobsen og Kaj Gents
Brandfolkenes Organisation i 100 år
Otto Norn
Nicolai Taarn, arkitektur og historie
Ida Haugsted
Tryllehaven Tivoli
Dansk Biografisk Leksikon VI

Andre kilder

Det kongelige bibliotek, Avisarkivet
Politiken og Berlingske Tidende, oktober 1901
Rådhusbiblioteket
Borgerrepræsentantsforhandlinger 1885-1900
Stadsarkivet
Diverse materialer
Kastellets Garnisons Bibliotek
Danmarks Krigs- og Politiske Historie, Første del
Københavns Brandvæsens årsberetninger
Brandvæsenets Museumsforening
Korpsbefalingsbøger 1884-2001
Referater af brandmøder
Beretning om Københavns Brandvæsen 1941-46 m.m.
Adelgades Brandstation, 1880-1980, "Den 28. oktober 1980"

Billedoversigt

Fig. 1. Model af "Hovedvagten" foran sprøjtehuset 13
Fig. 2. Forslag til placering af nye brandstationer, 1886-1887 22
Fig. 3. Køretøjer med mandskab og heste 28
Fig. 4. Stueplan 32
Fig. 5. Første sal 35
Fig. 6. Anden sal 36
Fig. 7. Loftetagen 37
Fig. 8. Stationen set fra Østbanegade, 2000 45
Fig. 9. Dampsprøjte, tender, stige og stationssprøjte samt hestestald, 1904 46
Fig. 10. Sovesalen på første sal, 1904 48
Fig. 11. Slangetegning, Dansk Industrisyndikat 52
Fig. 12. Slangetegning, Tivoli 55
Fig. 13. Slangetegning, Pia Lys 59
Fig. 14. Soveværelse, Silkeborggade nr. 21 60

Kilde

Fig. 1. Hans J. Brandt Larsen, Brand- og Redningsskolen, Dæmningens Brandstation
Fig. 2. Tillæg til Borgerrepræsentationens forhandlinger 1886-1887
Fig. 3. Postkort, Det Kongelige Bibliotek, Kort- og Billedafdelingen
Fig. 4.-7. Arkitekt Søren Cock-Clausens private samling
Fig. 8. Per Harder, 2000
Fig. 9.-10 Peter Elfeldt, 1904, Det Kongelige Bibliotek, Kort- og Billedafdelingen
Fig. 11.-13 Diverse brandmøderapporter, Brandvæsenets Museumsforening
Fig. 14. Østerbro Avis, billedarkivet

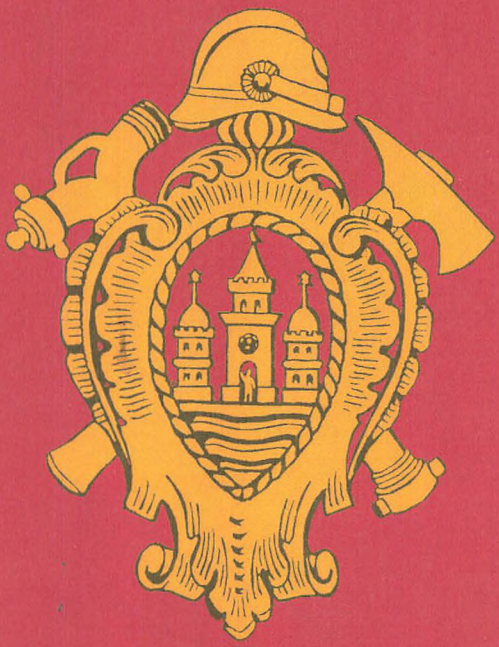

ISBN 87-986822-1-0